

**FAKULTET
POLITIČKIH
NAUKA**
UNIVERZITET U SARAJEVU
MCMXLIX

ODSJEK: SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

STANJE, IZAZOVI I PERSPEKTIVE PRIVATNOG SEKTORA
SIGURNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI

- magistarski rad -

Kandidat

Samer Begić

Broj indeksa: 690/II – SPS

Mentor

prof. dr. Selmo Cikotić

Sarajevo, januar 2022. godine.

SADRŽAJ

<i>Uvod</i>	1
<i>I. Teorijske osnove rada</i>	4
<i>II. Metodološki okvir rada</i>	5
1. Problem istraživanja	5
2. Predmet istraživanja	5
2.1. Kategorijalno – pojmovni sistem	6
3. Ciljevi istraživanja	8
3.1. Naučni cilj istraživanja	9
3.2. Društveni cilj istraživanja.....	9
4. Sistem hipoteza	9
4.1. Generalna hipoteza.....	9
4.2. Posebne – pojedinačne hipoteze	9
5. Načini istraživanja	10
6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja	11
7. Vremensko i prostorno određenje istraživanja	11
<i>PRVI DIO</i>	12
<i>SISTEM SIGURNOSTI MODERNE DRŽAVE</i>	12
1. Pojmovno određenje sistema sigurnosti	12
2. Osnovne karakteristike sistema sigurnosti moderne države	14
3. Elementi sistema nacionalne sigurnosti	16
3. Struktura sistema nacionalne sigurnosti moderne države	17
3.1. Sigurnosna politika	18
3.2. Sigurnosna pravna regulativa.....	18
3.3. Sigurnosna struktura	18
3.4. Zaštita kritične infrastrukture	24
3.5. Privatni sektor sigurnosti.....	24

DRUGI DIO.....	32
HISTORIJAT RAZVOJA PRIVATNOG SEKTORA SIGURNOSTI.....	32
1. Korijeni razvoja privatnog sektora sigurnosti.....	32
1.2. Trinaesto stoljeće.....	34
1.3. Šesnaesto stoljeće.....	34
1.4. Sedamnaesto stoljeće.....	35
1.5. Osamnaesto stoljeće.....	36
1.6. Devetnaesto stoljeće.....	36
1.7. Period II Svjetskog rata.....	38
TREĆI DIO.....	40
NADZOR NAD RADOM AGENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDI I IMOVINE U BOSNI I HERCEGOVINI.....	40
1. Demokratski nadzor nad privatnim sigurnosnim kompanijama u Europi i svijetu.....	40
2. Nadzor nad privatnim sigurnosnim kompanijama u Bosni i Hercegovini.....	42
ČETVRTI DIO.....	45
NEDOSTACI PRIVATNOG SEKTORA SIGURNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI U ODNOSU NA STANJE RAZVIJENOSTI SISTEMA SIGURNOSTI.....	45
1. Nedostaci zakonske uredenosti sektora privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini.....	45
2. Odnos javnog i privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini.....	51
3. Upravljanje ljudskim resursima.....	53
4. Preporuke za dalji razvoj privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini.....	56
PETI DIO.....	60
ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA.....	60
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA.....	72
Skraćenice.....	75
Bibliografija.....	76

Uvod

Nastanak privatne industrije sigurnosti veže se za kraj 20. stoljeća, prvi oblici privatne sigurnosti mogu se naći u Engleskoj, zatim i u SAD-u. Za industriju privatne sigurnosti ne može se reći da je novost, jer se kroz historiju javljala nekoliko puta, ali nikada kao danas nije bila toliko primjetan i interesantan trend. Ono što je stvorilo uvjete i prostor za nastanak i razvoj privatnog sektora sigurnosti jeste razvoj kriminala i pljačka privatne imovine, na šta policijske snage nisu mogle da odgovore na adekvatan način. Osim toga, kraj Hladnog rata je također utjecao na razvoj industrije privatne sigurnosti, na milione policijskog, vojnog i obavještajnog osoblja je ostalo bez posla, koji su nakon toga posao potražili u privatnom sektoru sigurnosti, s tim da je se i višak naoružanja i opreme našao u privatnim rukama. Trend povećanja potrebe za privatnom sigurnosti raste zajedno sa političkim, ekonomskim i demografskim promjenama u društvu, gdje država pronalazi način da prebaci ili smanji odgovornost za javnu sigurnost.

Sistem privatne sigurnosti se može determinisati kao podsistem sigurnosti jedne države, koji čini jednu cjelinu u zaštiti ljudi, imovine i drugih vrijednosti. Subjekte koji rade u privatnom sektoru sigurnosti čine razni profili i spektri ljudi i organizacija. Privatne sigurnosne kompanije su u većini slučajeva fokusirane na domaće, unutrašnje tržište, u osnovi njihovog zadatka je zaštita ljudi i imovine, odnosno zaštita javne i privatne svojine, te obezbjeđenje sigurnosti na javnim skupovima. Međutim, u posljednje vrijeme privatne sigurnosne kompanije su proširile svoje područje djelovanja na poslove sa visokim stepenom rizika, kao što su zaštita kritičnih nacionalnih infrastruktura, nuklearnih elektrana, ambasada, aerodroma, pratnja transporta novca, itd. Iako je već rečeno da su privatne sigurnosne kompanije usmjerene na domaće tržište, iste pružaju sigurnosne usluge i u stranim državama, pa tako postoje slučajevi gdje ih angažiraju strane multinacionalne korporacije, vlade, institucije Ujedinjenih nacija, te druge međunarodne organizacije. Na osnovu svega ovog navedenog može se reći da je privatni sektor sigurnosti još jedan dodatni nivo sigurnosti, uz nivo sigurnosti koji pružaju subjekti javne sigurnosti, koji ima veliki broj korisnika svojih usluga. Da bi industrija privatne sigurnosti aktivno učestvovala u pružanju svojih usluga potrebno je da ispunjava sljedeće uvjete, prvi uvjet se odnosi na legitimnost, što znači da mora biti prihvaćena od strane i državnih i nedržavnih subjekata kao legitiman akter, osim njih veoma je važno da bude prihvaćena od ljudi koji su korisnici njenih

usluga. Drugi uvjet predstavlja legalnost, tj. industrija privatne sigurnosti mora da bude podložna sankcijama od strane države ili drugih aktera za određene akcije.

Kada je riječ o sektoru privatne sigurnosti, veoma je bitno dodati se i detektivskih agencija, odnosno detektivske djelatnosti koja predstavlja značajan segment privatnog sektora sigurnosti. Detektivska djelatnost kao istraživačka i otkrivačka djelatnost raznih kriminalnih i drugih asocijalnih pojava razvijala se uporedo sa razvojem policije i može se reći da su ti oblici detektivske djelatnosti stari kao i policija, iz takve detektivske djelatnosti kasnije se razvijala privatna detektivska djelatnost u čiju nadležnost spadaju zakonom određeni poslovi koje obavljaju privatni detektivi, bilo samostalno ili u sklopu detektivske kancelarije, odnosno agencije.¹ Eugène François Vidocq je 1833. godine osnovao prvu detektivsku agenciju, te se tako smatra da je upravo on bio prvi privatni detektiv, osim toga prvi je uveo vođenje dosijea i balistiku kao bitne elemente u istražnim radnjama, koje sve do danas koristi francuska policija u svojim istragama.

¹ Zorić Duška, Privatna bezbjednost razvijenih i zemalja u tranziciji, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka., str. 6.

I. Teorijske osnove rada

Kržalić definiše privatnu sigurnost kao „granu sigurnosti koja organizovanim samostalnim ili zajedničkim sistematskim i planskim djelovanjem putem pojedinca, organizacija, privatnih ili profesionalnih kompanija, osigurava ličnu zaštitu ili zaštitu drugih, kao i zaštitu odgovarajućih visokopozicioniranih ličnosti, prostora, poslovanja, a koji nisu u nadležnosti državnih organa” (Kržalić, 2009:10). O privatizaciji sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini može se govoriti od 2002. godine, iz razloga što je tek od te godine normativno i pravno regulisana Zakonom o agencijama za zaštitu ljudi i imovine.² Iako je ovaj sektor sigurnosti u Bosni i Hercegovini uspostavljen 2002. godine, prve kompanije koje pružaju usluge privatne sigurnosti javile su se odmah nakon završetka rata 1995. godine. Pravnim regulisanjem privatne sigurnosti tj. donošenjem entitetskih zakona koji regulišu privatnu sigurnost u Bosni i Hercegovini, ministarstvima unutrašnjih poslova je omogućeno da vrše kontrolu i nadzor nad radom privatnih sigurnosnih kompanija, s ciljem veće transparentnosti i efikasnosti. Ovaj vid organizacije sigurnosti može se primijetiti svugdje u svijetu, posebno u područjima koja su bila zahvaćena ratnim dejstvima, takav slučaj je i Bosna i Hercegovina koja je nakon svoje nezavisnosti doživjela mnoge izazove i promjene kao što su reformisani policijski sistem, ekonomski pad, porast broja nezaposlenih osoba, porast kriminala, međuentitetska netrpeljivost i proces privatizacije imovine. Sve ovo je stvorilo prostor da privatne sigurnosne kompanije preuzmu dio ovlasti od javnog sektora kada je u pitanju sigurnost.

² Zakon o zaštiti ljudi i imovine (Službene novine FBiH, broj 78/08 i 67/13).

II. Metodološki okvir rada

1. Problem istraživanja

Temeljni problem ovog istraživanja predstavlja koncept partnerstva javnog i privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini sa sigurnosnog, političkog, pravnog, i sa stanovišta konkretnih aktivnosti. Za ovaj koncept partnerstva može se reći da nije dovoljno istražen tijekom reforme sigurnosnog sistema Bosne i Hercegovine. Odnos javnog i privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovine je jako kompleksan, prvenstveno zbog razlika u zakonskoj i normativnoj uređenosti u javnom, a i privatnom sektoru sigurnosti. S tim u vezi potrebno je analizirati cijeli sistem sigurnosti u Bosni i Hercegovini, odnosno mjesto i ulogu svih njegovih činioaca i subjekata. Kada se govori o javnom sektoru sigurnosti, tada se u prvom redu misli na policiju, koja je zadužena za nadzor nad radom privatnih sigurnosnih kompanija, također je bitno navesti i da je policija ta koja izdaje odobrenja za rad privatnim sigurnosnim kompanijama. Kao što je jedna od osnovnih obaveza javne sigurnosti da razvija preventivne programe, tako isto i privatni sektor sigurnosti mora da razvija i poboljšava međusobni odnos sa subjektima javne sigurnosti.

2. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja jeste zakonska uređenost, organizacija i način funkcionisanje sektora privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini. Privatni sektor sigurnosti u Bosni i Hercegovini je regulisan kroz tri zakona i to na nivou entiteta Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske, te Distrikta Brčko, koji ne uređuju na isti način oblast privatne sigurnosti. U vezi s tim je potrebno utvrditi da li različit zakonodavni okvir dovodi do određenih oblika diskriminacije i loše saradnje između privatnih sigurnosnih kompanija, koja bi se u konačnici mogla odraziti na cjelokupnu kvalitetu rada privatnih sigurnosnih kompanija. Spomenuti zakoni koji definišu i reguliraju sektor privatne sigurnosti u BiH su: Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine,³ Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti Republike Srpske⁴ i Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i

³ Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine (Službene novine FBiH broj 78/08)

⁴ Zakon o agencijama za osiguranje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 50/02)

privatnoj detektivskoj djelatnosti Brčko Distrikta.⁵ Osim navedenih zakona, predmet istraživanja će biti i pregled poštivanja zakonskih odredbi Zakona o radu Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske i Brčko Distrikta, odnosno pregled kvaliteta upravljanja ljudskim resursima od strane poslodavca, konkretno u ovom slučaju - vlasnika privatnih sigurnosnih agencija u Bosni i Hercegovini, te bit će ispitan stepen zadovoljstva radnika u odnosu na uslove pod kojima rade.

2.1. Kategorijalno – pojmovni sistem

- **Sigurnost** – „općenito podrazumijeva stepen zaštićenosti ljudi od različitih oblika ugrožavanja, zaštitu materijalnih i kulturnih dobara u ličnoj i društvenoj svojini, zaštitu društva i njegovih vrijednosti, cjelovitu zaštitu naroda, nacije, države., svjetske zajednice, od svih vidova ugrožavanja, a naposljetku, sigurnost podrazumijeva stepen zaštićenosti od ugrožavanja na kozmičkom i planetarnom nivou života općenito, ljudskoga roda u cjelini” (Beridan, 2008:26).
- **Privatni sektor sigurnosti** – „grana sigurnosti koja organizovanim samostalnim ili zajedničkim sistematskim i planskim djelovanjem putem pojedinca, organizacija, privatnih ili profesionalnih kompanija, osigurava ličnu zaštitu ili zaštitu drugih, kao i zaštitu ogovarajućih visokopozicioniranih ličnosti, prostora, poslova, a koji nisu u nadležnosti državnih organa” (Kržalić, 2009:10).
- **Nacionalni sistem sigurnosti** – „pod nacionalnim sistemom sigurnosti podrazumijevamo organizaciju, funkcije, djelatnosti i mjere koje jedna država poduzima u interesu svoje sigurnosti” (Beridan, 2008:49).
- **Agencije za zaštitu ljudi i imovine** - Poslovi zaštite ljudi i imovine privrednih društava, ustanova i drugih pravnih lica obavljaju se osnivanjem agencija za te poslove ili organiziranjem unutrašnje službe zaštite u pravnom licu, u skladu sa Zakonom o zaštiti ljudi i imovine, agencije mogu obavljati poslove fizičke i tehničke zaštite objekata koje koriste organi uprave i drugi organi uprave na nivou Federacije, kantona, grada i općine, ukoliko to nije drugačije uređeno posebnim propisom, kao i zaštitu objekata koje koriste

⁵ Zakon o agencijama za osiguranje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti (Službeni glasnik Brčko Distrikta, broj 20/04)

političke stranke. U djelatnost agencije spadaju poslovi koji se odnose na zaštitu ljudi i imovine i obavlja se kao fizička ili tehnička zaštita.⁶

- **Fizička zaštita** – „bliska zaštita ljudi i imovine od uništenja, oštećenja, krađe i drugih oblika opasnog ili štetnog djelovanja na zdravlje i život ljudi, odnosno na imovinu”.⁷
- **Tehnička zaštita** – „zaštita ljudi i imovine tehničkim sredstvima i opremom namijenjenom za te potrebe.”⁸
- **Detektivske agencije** – Detektivske agencije mogu osnivati pravna lica registrovana na području BiH i fizička lica koja ispunjavaju uslove propisane Zakonom o agencijama za osiguranje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti.⁹ Detektivska agencija može obavljati poslove u skladu sa svojim nadležnostima samo na osnovu zaključenog ugovora, shodno odredbama člana 15 navedenog zakona.

Odobrenje za rad može dobiti detektivska agencija koja ispunjava sljedeće uslove:

- da je upisana u sudski registar kod Osnovnog suda Brčko distrikta BiH;
- da priloži akt o sistematizaciji radnih mjesta detektiva s propisanom stručnom spremom, opisom poslova i ovlaštenjima zaposlenih za svako radno mjesto;
- da ima odgovarajući poslovni prostor i tehnička sredstva i opremu za obavljanje poslova detektivske agencije, u skladu s propisom donesenim od šefa Policije Brčko distrikta BiH;
- da vlasnik pravnog lica ispunjava sljedeće uslove:
- da je državljanin Bosne i Hercegovine;
- da je punoljetan;
- da ima završenu najmanje srednju stručnu spremu;
- da ima opću zdravstvenu sposobnost, što dokazuje uvjerenjem ovlaštene zdravstvene ustanove;
- da od Međunarodnog suda za ratne zločine u bivšoj SFRJ nije optužen za ratne zločine;
- da nije osuđivan za krivična djela odnosno da se protiv njega ne vodi krivični postupak,

⁶ Zakon o zaštiti ljudi i imovine (Službene novine FBiH, broj 78/08 i 67/13)

⁷ Zakon o zaštiti ljudi i imovine (Službene novine FBiH, broj 78/08 i 67/13).

⁸ Ibid.

⁹ Zakon o agencijama za osiguranje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti ("Sl. glasnik Brčko distrikta BiH", br. 27/2004, 15/2005 i 37/2005)

- da nije kažnjavan za prekršaje javnog reda i mira sa obilježjima nasilja ili druge prekršaje koji ga čine nepodobnim za obavljanje djelatnosti osiguranja lica i imovine;
- da mu nije izrečena mjera sigurnosti zabrana vršenja poziva, djelatnosti ili dužnosti, odnosno zaštitna mjera zabrana vršenja samostalne djelatnosti.¹⁰

Detektivske poslove može obavljati samo lice koje ima ovlaštenje za obavljanje tih poslova tj. detektiv.

- **Detektiv** – tajni agent, policijski agent, tajni policajac (Beridan, Tomić, Kreso, 2001:14).
- **Sigurnosne prijetnje** - kombinacija namjere i sposobnosti protivnika da poduzmu akcije koje mogu biti štetne po imovinu i stanovništvo (Lisica, 2017:6).
- **Sigurnosni rizici** – proizvod ljudskog djelovanja, kojima su izvori namjerno izazvane prijetnje, čiji nosioci posjeduju određenu sposobnost za akcije sa potencijalno štetnim ishodomima kojima se ugrožavaju ljudi, imovina i društvo u cjelini, u mjeri koja predstavlja izazov (Lisica, 2017:8).
- **Opasnost** – potencijalno štetan materijalan događaj, fenomen ili ljudska aktivnost koja može prouzročiti gubitak života ili povredu, imovinsku štetu, društveni ili ekonomski poremećaj ili degradaciju okoliša (Terminologije Ujedinjenih naroda za smanjenje katastrofalnih rizika).

¹⁰ Ibid

3. Ciljevi istraživanja

3.1. Naučni cilj istraživanja

Naučni cilj ovog istraživanja je putem naučno verifikovanih saznanja prikazati stvarno stanje i perspektive privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini, također, utvrditi zadatke i mjesto ovog sektora u sistemu sigurnosti Bosne i Hercegovine i ukazati na njegov značaj u svim aspektima obezbjeđenja sigurnosti. Osim navedenog, cilj je pomoću ovog istraživanja dati svoj sud, odnosno skrenuti pažnju nadležnim institucijama o mogućim doradama i promjenama zakonskog okvira koji uređuje sektor privatne sigurnosti u BiH, i ukazati na potrebu što uzajamnijeg, kvalitetnijeg i efikasnijeg partnerskog odnosa sa javnim sektorom sigurnosti.

3.2. Društveni cilj istraživanja

Društveni cilj ovog istraživanja je podizanje svijesti kod građana i javnosti o privatnom sektoru sigurnosti, ukazati na značaj i veličinu uloge sektora privatne sigurnosti kada je u pitanju zaštita građana i imovine, odnosno cjelokupnog društva. Također, cilj je i obezbjeđivanje relevantnih informacija kako bi se doprinijelo boljem razumijevanju i informiranosti javnosti o sadržaju, obimu i brojnosti privatnih sigurnosnih kompanija koje egzistiraju u Bosni i Hercegovini, te o uslovima rada zaposlenih u sektoru privatne sigurnosti.

4. Sistem hipoteza

4.1. Generalna hipoteza

Da bi sistem privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini postigao željeni i mogući nivo, sadašnji sistem privatne sigurnosti treba preživjeti značajne zakonske, strukturne i funkcionalne promjene.

4.2. Posebne – pojedinačne hipoteze

- Izostanak državnog zakona u BiH koji bi uređivao sektor privatne sigurnosti onemogućava kompletnu kontrolu i nadzor rada privatnih sigurnosnih kompanija.
- Uspostavom centralnog registra kojem bi bili dostavljani podaci o registraciji privatnih sigurnosnih kompanija, doprinijelo bi većoj transparentnosti, funkcionalnosti, organizovanosti i povjerenju u rad privatnih sigurnosnih kompanija.
- Poboljšavanjem organizacije i uslova rada u sektoru privatne sigurnosti utjecalo bi na zadržavanje stručnog, provjerenog i sposobnog kadra u ovom sektoru.

5. Načini istraživanja

S obzirom da je ovo istraživanje teorijsko – empirijskog karaktera koristit će se općenaučne metode, a to su:

- Hipotetičko – deduktivna metoda će biti korištena zbog svoje pouzdanosti i povezanosti sa drugim metodama, te iz razloga što naša saznanja zbog svoje dinamičnosti i ovisnosti o mnogim događajima neće biti konačna.
- Analitičko – deduktivna metoda, ova metoda je veoma slična hipotetičko – deduktivnoj i oslanja se na iskustvenu osnovu hipotetičko – deduktivne metode. Primijeniti će se iz razloga što će se na osnovu empirijskih podataka, saznanja i činjenica doći do objašnjenja o trenutnom stanju sektora privatne sigurnosti u BiH.
- Komparativna metoda, ova metoda će biti korištena za komparaciju entitetskih zakona koji uređuju sektor privatne sigurnosti u BiH, gdje će se utvrditi sličnosti i razlike u praksi privatnih sigurnosnih kompanija.
- Metoda sinteze – ova metoda predstavlja postupak u kome djelatnost subjekta postepeno teče od jednostavnog, prostog, apstraktnog, kroz sjedinjavanje i povezivanje ka konstruiranju ili rekonstruiranju cjelovitog objekta, pojave ili događaja (Žugaj, 1979:131).
- Historijska metoda – ova metoda se koristi za analizu događaja iz prošlosti, konkretno u radu će poslužiti za analizu historijskog razvoja privatnog sektora sigurnosti.

Osim navedenih metoda koristiti će se metode prikupljanja i analize podataka.

- Metoda analize sadržaja dokumenata - ovu metoda će biti primijenjena za analizu postojećih zakonskih dokumenata na nivou entiteta koji uređuju oblast privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini.
- Metoda pribavljanja podataka (anketa) - u empirijskom dijelu će se koristiti metoda anketnog upitnika sa osobama koje su zaposlene i koje su dio privatnog sektora sigurnosti, gdje ćemo utvrditi njihove stavove i mišljenja vezane za ovo istraživanje.

6. Naučna i društvena opravdanost istraživanja

Naučna opravdanost ovog istraživanja ogleda se u tome da fenomenu privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini nije pridato dovoljno pažnje. Iz tog razloga je potrebno istražiti i ukazati na značaj i karakteristike ove oblasti koja je veoma bitan dio sistema sigurnosti. Prikupljanjem relevantnih podataka pružit će se mogućnost boljeg razumijevanja trenutnog stanja i problematike privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini.

Kada je u pitanju društvena opravdanost ovog istraživanja, tu treba istaknuti da s obzirom na važnost ovog sektora za cjelokupno društvo, odnosno za zaštitu svih članova društva i njihove imovine, cilj je ovim istraživanjem detektovati i otkriti eventualne probleme s kojima se suočavaju subjekti privatnog sektora sigurnosti, sve zarad njihovog rješavanja, doprinosa kvalitetnijem radu i pružanju svojih usluga.

7. Vremensko i prostorno određenje istraživanja

Vremenski period koji će obuhvatiti ovo istraživanje je period od zvaničnog uspostavljanja privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini, tj. od donošenja zakona 2002. godine koji uređuju sektor privatne sigurnosti, pa do 2021. godine.

Prostorno određenje predmeta istraživanja se odnosi na teritorij Bosne i Hercegovine.

PRVI DIO

SISTEM SIGURNOSTI MODERNE DRŽAVE

1. Pojmovno određenje sistema sigurnosti

Sistem sigurnosti se može definisati kao dinamičan, složen i specifičan podsistem u razvoju svakog društva. „Njegov je osnovni zadatak da putem uspostavljenih institucija i operativno-profesionalnih i specijalizovanih organa i službi sa jasno utvrđenim pravima, obavezama i dužnostima i potrebnom kadrovskom i tehničkom opremljenošću, a na osnovu naučno-stručnih i stečenih iskustvenih saznanja u proučavanju, praćenju, analizi i cjelovitom objašnjenju sigurnosnih pojava, preduzima kompleks operativnih taktičko-tehničkih i drugih preventivno-represivnih mjera i aktivnosti radi blagovremenog i uspješnog sprječavanja, otklanjanja i otkrivanja svih unutrašnjih i spoljnih izvora i opasnosti ugrožavanja, a sve u cilju očuvanja i zaštite osnovnih društvenih vrijednosti (suverenitet i integritet države, ustavni poredak, nezavisnost, teritorijalna cjelovitost, prava i slobode građana, itd.), pridržavajući se strogo ustavno-pravnih, zakonskih i etičko-profesionalnih principa" (Masleša, 2007:25).

Organizacija sistema sigurnosti u novim društvenim prilikama i političkim promjenama, nastoji postati tolerantniji i otvoreniji sa artikulacijom i preferiranjem onih sadržaja koji će biti u funkciji optimalnog rješavanja sigurnosnih problema. U tom smislu je neophodno obezbijediti određene organizaciono-strukturalne i kadrovske pretpostavke.

Iako postoji univerzalno određenje i shvatanje sistema sigurnosti moderne države, sigurnost je i danas usko povezana sa nacionalnim nastojanjima, što je jedan od vidova tradicionalnog određenja sistema sigurnosti. Prema Grizoldu, Tataloviću i Cvrtili (1999: 9), „sustav nacionalne sigurnosti danas u suštinskom smislu predstavlja sintezu svih podsustava u društvu, jer osigurava temeljne uvjete za opstanak i razvoj društva, kvalitetu života i djelovanje u smjeru povećavanja otpornosti društva i prirode od ugrožavanja, te otklanjanja posljedica, što ih prouzroče izvori ugrožavanja. Sustav nacionalne sigurnosti suvremenih država obuhvaća funkciju i strukturu na području nacionalne sigurnosti, koje ne uključuju samo sposobnosti države za očuvanje vrijednosti svog društva pred unutarnjim i vanjskim ugrožavanjima mira i

slobode građana, već i zajedničko djelovanje sa ostalim podsustavima radi daljnjeg razvoja društva u cjelini” (Grizold, Tatalović, Cvrtila, 1999: 9).

Pojam sistema sigurnosti može se preciznije definisati i kao „organizovani i funkcionalni oblik organizacije sa svim njegovim stručnim subjektima i primjenom adekvatnih metoda djelovanja na preventivnom i represivnom planu, a koje se preduzimaju sprječavanjem i suzbijanjem svih oblika prijetnji i rizika i sve to radi očuvanja suvereniteta i integriteta države, njenog uređenja, poretka, prava i sloboda njegovih građana, kao i svih ostalih društvenih vrijednosti.” (Pejanović, Vejnović, Rakić, 2017: 315).

Kada je riječ o sistemu sigurnosti, može se reći da je to sistem koji u velikoj mjeri zavisi od ljudskih aktivnosti i ponašanja. Pod tim se podrazumijeva da su ljudi sa svojim aktivnostima i djelovanjima glavni izvor stvaranja društva, a i istovremeno ugrožavanja sigurnosti tog društva ili zajednice. Također, ljudi su ti koji postavljaju interese društva i određuju ciljeve samog sistema sigurnosti i to preko svojih subjekata unutar sistema sigurnosti, tj. preko kojih i ostvaruju zacrtane ciljeve.

Prema ciljevima i sadržaju, unutar sigurnosnog sistema savremene države mogu se razlikovati dva dijela (Grizold / Tatalović / Cvrtila, 1999:8):

- funkcionalni (vrste i oblici aktivnosti) i
- institucionalni, odnosno strukturalni (organizacija i nositelji aktivnosti).

U funkcionalnom smislu, može se razlikovati nacionalni odbrambeni sistem (national defence system) i nacionalni sigurnosni sistem (national security system). Prvi, odnosno nacionalni odbrambeni sistem služi za odbranu države od oružane agresije izvana, dok drugi, tj. nacionalni sigurnosni sistem je mnogo složeniji i podrazumijeva djelovanje cjelokupnog društva, države i svih državnih organa u uzajamnoj ovisnosti radi ostvarivanja sigurnosti društva, države i pojedinca.¹¹

¹¹ Grizold, Anton, Tatalović, Siniša, Cvrtila, Vlatko: SUVREMENI SISTEMI NACIONALNE SIGURNOSTI, Fakultet političkih znanosti, Zagreb 1999. god. str. 8.

2. Osnovne karakteristike sistema sigurnosti moderne države

Osnovne karakteristike sistema sigurnosti moderne države Masleša (2007:27), opisuju kao:

- „Rad sigurnosnog sistema mora biti utemeljen na naučnim postulatima. On sa interdisciplinarnog stajališta i na cjelovit način treba istraživati, pratiti i analizirati raznovrsne aspekte sigurnosti. Neophodan je sistemski naučni pristup koji se treba temeljiti na blagovremeno uočenim problemima i provjerenim činjenicama, koristeći se teorijsko-praktičnim spoznajama i iskustvima drugih naučnih disciplina.
- Sistem sigurnosti je stabilan jedinstven sistem, sa jasno preciziranim funkcijama, koji kao izvršni organ države svoje aktivnosti provodi u skladu sa demokratskim vrijednostima društva.
- Sistem rukovođenja mora biti zasnovan na naučnim osnovama i da primjenom kohezivnih koncepcija, načela, metoda, tehnika i taktika rukovođenja, uspješno realizuje strategijsko-operativne aktivnosti u cilju ostvarenja konkretnih ciljeva i zadataka
- U skladu sa demokratskim procesima, odvija se i organizaciono-strukturalna i funkcionalna diferencijacija na svim hijerarhijskim nivoima (upućuje na subordinaciju i koordinaciju). Uspješnost funkcionisanja sistema rukovođenja, a time i hijerarhijskih odnosa prvenstveno se trebaju zasnivati na autoritetu znanja, stručnosti, kreativnosti, pravičnosti, odgovornosti sa ugrađenim kooperativnim elementima na svim nivoima rukovođenja, posebno kada se radi o policijskom sistemu.
- Sljedeća karakteristika sistema sigurnosti je potrebna njegova transparentnost. Pravo građana na javnost je ključna funkcija u razvoju demokratskog i civilnog društva. To podrazumijeva obavezu svih subjekata koji čine sistem sigurnosti da obavještavaju javnost o svom radu, ali u skladu sa dopuštenim zakonskim propisima. Da bi organi sigurnosti zadobili potrebno povjerenje javnosti, ona (javnost) mora biti istinito, objektivno, pravovremeno, odgovorno i kompetentno informisana o brojnim aktivnostima koje provode. Taj zadatak imaju sredstva masovnih komunikacija. Znači, njihov zadatak je konstituisanje javnog mjenja. Sloboda medija i njihov pristup

informacijama jedan je od osnovnih pokazatelja demokratije. Mediji kao i sistemi sigurnosti su u službi javnosti.

- Nema efikasnosti u radu navedenih organa i institucija bez potrebne etičke dimenzije. Svako neznanje, nestručnost, neprofesionalnost, nedostatak etičke dimenzije, dostojanstva, zatim kršenje ustava, zloupotreba ovlaštenja, korupcija i sl., ostavlja jedan od najdubljih tragova u sigurnosnim sistemima. Sigurnosni sistem mora oblikovati i praktično artikulirati odgovarajući korpus etičkih načela koji će proizilaziti iz odgovarajućih zahtjeva i potreba društva.
- Organizacija i rukovođenje sigurnosnim sistemima u novim društvenim prilikama, zahtijeva od rukovodnog kadra poštenje, profesionalno savladavanje širokog područja složenih znanja, kao i razvijanje i očuvanje slijedećih osobina: autoritativnost, operativnost, kreativnost, moralnost, analiziranje i sintetiziranje sigurnosnih i drugih pojava, pedagoška uloga, ponašanje i sl..
- Afirmacija načela zakonitosti. Ovo načelo predviđa da zakon jasno mora naznačiti granice i način korištenja bilo kojeg ovlaštenja imajući u vidu legitimni cilj kao mjerilo kako bi pojedincu dao primjerenu zaštitu protiv samovoljnog uplitanja.
- Da bi sistem bio sposoban ispuniti funkcionalnu dužnost, njemu politička vlast treba obezbijediti prostor za iskazivanje njegove legitimne moći. Kao legitimni organ vlade u okviru zakonskih ovlaštenja prilikom svog konkretnog djelovanja, treba pokazati punu svoju spremnost i hrabrost da zaštiti osnovne vrijednosti države i društva."

3. Elementi sistema nacionalne sigurnosti

U glavne elemente sistema nacionalne sigurnosti savremene države spadaju:

- sigurnosna struktura, tj. odbrambena (vanjska) sigurnost, unutrašnja sigurnost i sistem civilne zaštite;
- sigurnosna politika;
- sigurnosna pravna regulativa;
- privatni sektor sigurnosti i
- sigurnosno samoorganizovanje društva.

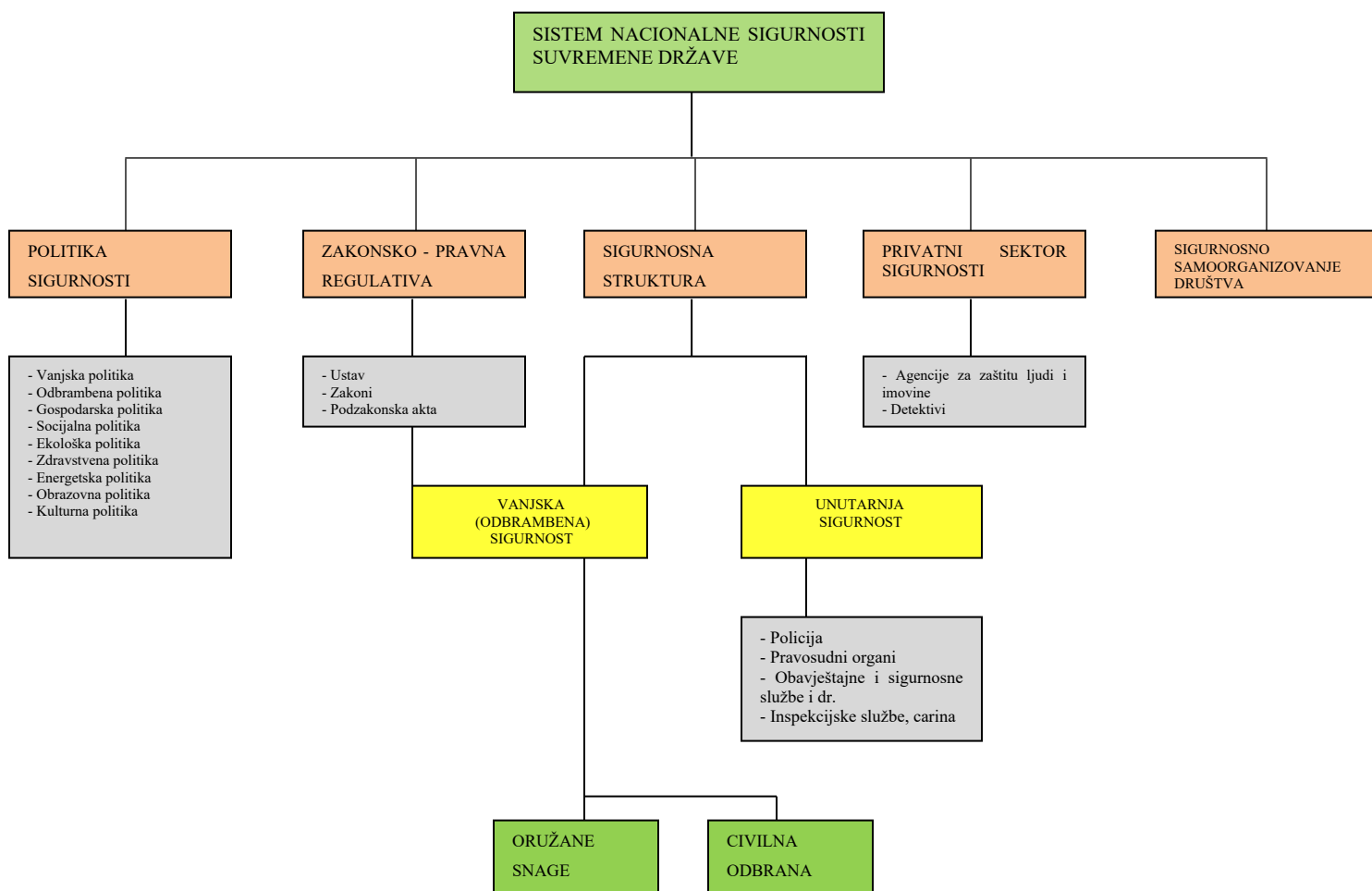
Glavne elemente vanjske sigurnosti predstavljaju oružane snage čiji je zadatak odvracanje moguće agresije, odbrana teritorije, dok unutrašnju sigurnosnu funkciju čine policija, pravosuđe, obavještajne i sigurnosne agencije, carina, inspekcije, a dominantnu funkciju zaštite i spašavanja u saradnji sa svim elementima ostvaruje civilna zaštita. Sve aktivnosti i navedene funkcije elemenata sistema nacionalne sigurnosti su propisane kroz normativno pravnu regulative (Cikotić / Smajić / Delić / Subašić, 2018:43).

Također, značajan doprinos ostvarivanju sigurnosti na nivou cjelokupnog društva ostvaruje sektor privatne zaštite, tj. zaštita ljudi i imovine, kao i detektivski poslovi, osim toga, a na temelju prirodnog prava, svaki pojedinac, interesne grupe i preduzeća mogu organizovati samozaštitu i samopomoć.¹² Prema Tataloviću, Grizoldu i Cvrtili (2008:24), „novi model sistema nacionalne sigurnosti savremene države treba se izgrađivati na kooperacijskoj vezi nacionalne i međunarodne sigurnosti, tj. treba biti zasnovan na pluralističkoj sigurnosnoj zajednici i zajedničkim kapacitetima”.

¹² Cikotić, Selmo, Smajić, Mirza, Delić, Haris, Subašić, Nihad: NACIONALNA SIGURNOST I PRIVATNA ZAŠTITA, Fakultet političkih nauka, Sarajevo 2018. god., str. 43.

3. Struktura sistema nacionalne sigurnosti moderne države

Kao što je navedeno, „u sigurnosnoj strukturi moderne države, u funkcionalnom smislu, načelno može se posmatrati nacionalni odbrambeni sistem namijenjen za odbranu države od oružane agresije spolja i nacionalni sigurnosni sistem namijenjen koji je kompleksniji i koji podrazumijeva djelovanje cjelokupnog društva, države i svih uzajamno povezanih državnih institucija u cilju ostvarivanja sigurnosti društva, države i pojedinca” (Cikotić, 2018:46).

Šema 1: Sistem sigurnosti savremene države (Cikotić:2013:178).

3.1. Sigurnosna politika

„Sigurnosna politika u širem smislu obuhvata način razmišljanja i definiranja stavova prema različitim prijetnjama u prirodi, društvu i među društvima, a u užem smislu predstavlja skup svih mjera, djelatnosti i postupaka namijenjenih uspostavi i djelovanju sistema nacionalne sigurnosti” (Cikotić, 2013:179). Sigurnosna politika u užem smislu stvara koncept mahanizama i sredstava kojim ostvaruje unutrašnju i spoljnu sigurnost društva i predstavlja konkretizaciju sigurnosne politike u širem smislu.¹³

3.2. Sigurnosna pravna regulativa

Obuhvata ustavnu, zakonsku i podzakonsku materiju, koja sa stanovišta ovlaštenja i odgovornosti propisuje i uređuje rad svih sigurnosnih struktura, kao i društva u cjelini u smislu funkcioniranja sistema sigurnosti i ostvarivanju funkcije sigurnosti države.¹⁴

Pravna regulativa sistema sigurnosti obuhvata ustav, odnosno njegove odredbe koje se odnose na sigurnost, zakone koji tretiraju tu materiju na nivou države, kao i sva podzakonska akta kojima se preciznije propisuje i uređuje funkcioniranje i rad pojedinih sigurnosnih struktura i funkcija.¹⁵

3.3. Sigurnosna struktura

Za sigurnosnu strukturu može se reći da ima dvije funkcije, a to su unutarnja i vanjska (odbrambena) sigurnost. Radi funkcionisanja unutrašnje i vanjske sigurnosti, potrebno je da postoje određene strukture unutrašnjeg i vanjskog sistema sigurnosti, odnosno organi, agencije i direkcije koje se popunjavaju valjanim kadrovima, školuju i obučavaju za izvršavanje misija i zadataka zbog kojih su i formirane. Navedeni organi i agencije su zapravo „produžena ruka zakonodavne, izvršne i sudske vlasti svake države, specijalizirane za izvršavanje spectra funkcija koje podrazumijevaju sistem nacionalne sigurnosti, kao što su”:

- Oružane snage;

¹³ Selmo Cikotić, SIGURNOSNE PRETPOSTAVKE BOSNE I HERCEGOVINE – Sarajevo: Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, 2013, str. 179.

¹⁴ Ibid

¹⁵ Ibid

- Policije za izvršavanje različitih funkcija;
- Agencije;
- Direkcije;
- Inspeksijski organi;
- Pravosudni organi;
- I drugi organi u sistemu sigurnosti.¹⁶

Procjenu o veličini navedenih organa i organizacija, odlučivanje o izdvajanju budžetskih sredstava za njihovo funkcionisanje, definiranje njihovog angažovanje u miru i ratu, te rukovođenje i upravljanje njima od najvišeg do najnižeg nivoa vrši država a sve u skladu sa svojim političkim sistemom, politikom u oblasti sigurnosti i njenim elementima, tradicijom i unutrašnjim i vanjskim prijetnjama.

3.3.1. Unutrašnji sistem sigurnosti

Unutrašnja sigurnost podrazumijeva mogućnost za funkcionisanje ustavnog, ekonomskog i pravnog sistema u državi, stepen ugroženosti i zaštite ljudi (građana), njihovih prava, materijalnih dobara u ličnoj i svakoj drugoj svojini, itd. (Beridan, Tomić, Kreso, 2001:348).

Cikotić (2018:48) navodi da se „elementi državnosti razvijenih zemalja ogledaju u jakim sistemima nacionalne sigurnosti koje takvim zemljama omogućavaju sigurno političko, ekonomsko, diplomatsko, kulturno, obrazovno, ekološko i drugo djelovanje unutar njenih granica i izvan njih”, te da je unutrašnji sistem sigurnosti direktno zadužen za sigurnost gore pomenutih djelovanja unutar granica jedne zemlje. U praksi je poznato da se za funkcioniranje unutrašnjeg sistema sigurnosti, odnosno za obezbjeđenje unutrašnjeg suvereniteta primarno angažuje policija, koja je legitimni organ unutrašnjeg sistema sigurnosti. S tim u vezi, moderne države u interesu unutrašnje sigurnosti formiraju različite vrste policija, gdje se iz njihovog naziva može prepoznati njihova priroda poslova, pa tako imamo različite vrste policija:

- Policija za očuvanje javnog reda i mira;
- Saobraćajna policija (saobraćajne policije);

¹⁶ Izet Beridan: Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008. god., str. 99.

- Granična policija;
- Kriminalistička policija;
- Sudska policija;
- Carinska policija
- Policija za zaštitu objekata i ličnosti,
- Specijalne policije za različite specijalne zadatke.¹⁷

Policija je pored oružanih snaga druga institucija koja je ovlašćena da u propisanoj mjeri koristi fizičku silu, tj. oružje radi izvršavanja svojih zadataka. Policiju možemo definirati kao „ subjekta unutrašnjeg sistema sigurnosti koji je složen, specifičan i dinamičan izvršni organ vlade i koji je u skladu sa zakonskim ovlaštenjima, zadužen za održavanje unutrašnje sigurnosti u društvu, koristeći se legitimnom upotrebom sredstava prinude, pridržavajući se strogo etičko-profesionalnih principa u vršenju svojih dužnosti” (Cikotić / Smajić / Delić / Subašić, 2018:50).

Brojnost i obim policijskih snaga zavisi od stepena savremenih prijetnji po unutrašnju sigurnost jedne države, gdje i sama sigurnost države i njenih građana zavisi od nivoa obučenosti i opremljenosti policije. Prema Beridanu (2008:114), „globalne prijetnje po nacionalnu i međunarodnu sigurnost sa stajališta kriminala koji čine pojedinci i grupe na međunarodnom nivou, proizveli su institucionaliziranu međunarodnu saradnju na različitim nivoima, do Interpola, kojom se države u svom interesu obavezuju na razmjenu podataka, suzbijanje zločina protiv ljudi idobara, krivičnih djela koja se tiču proliferacije oružja, ilegalne trgovine drogama, robama, ljudima terorizma, suvremenih oblika kriminala u informatičkim komunikacijama (kompjuterski kriminal) krađe ličnog identiteta itd”.

Osim policije veoma važnu ulogu za osiguranje unutrašnjeg suvereniteta jedne države imaju obavještajne službe, obavještajni sistem „čiji je osnovni cilj i zadaća prikupljanje podataka o namjerama i djelatnostima drugih država (posebno o njihovoj neprijateljskoj aktivnosti), nezakonitom djelovanju pojedinaca ili grupa unutar same države (naročito onome koje je u interesu drugih država), a u interesu državne politike i ciljeva sistema nacionalne sigurnosti”.¹⁸

¹⁷ Izet Beridan: Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008. god., str. 113.

¹⁸ Izet Beridan: Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008. god., str. 115.

Dalje, inspekcije - još jedan kontrolni i nadzorni organ zadužen za očuvanje unutrašnje sigurnosti, formiran na općem i specifičnom nivou, najčešće su samostalni organi u izvršavanju svojih zadataka, što zavisi od političkog sistema države. Potoje dvije vrste inspekcija:

- Inspekcije na nivou države i njenim nižim nivoima organiziranja u odnosu na vrstu djelatnosti koju nadziru i kontroliraju (tržišne, finansijske, tehničke po djelatnostima, građevinske, zaštite na radu,...) i u cjelini su ili relativno samostalne u svom radu,
- Unutarnji organi nadzora i kontrole (inspekcije koje su dužni formirati mnogi ržavni organi organizacije) čije se polje djelovanja i ovlasti odnose na kontrolu poštivanja propisa koji e odnose na taj organ ili organizaciju, ovlaštena lica i niže i više njihove orhanizacijske cjeline.¹⁹

Na kraju imamo pravosudne organe, gdje postoje četiri temelja pravosudnog sistema, a to su:

- Tužilaštva na različitim nivoima države;
- Sudovi na različitmm nivoima države;
- Institucije ombudsmana;
- Advokatura

Tužilaštva i sudovi mogu biti formirani na različitim nivoima sa općim i specijaliziranim funkcijama i nadležnostima, tužilaštva na jednoj i sudovi, na drugoj strani, bi trebali biti samostalni organi države, čija je nadležnost da utužuju počinioce krivičnih djela, a da im na koncu sudovi presuđuju (Beridan, 2008:123). Dok Cikotić (2018:52) u svojoj knjizi navodi „da se pravosudni sistem ne može posmatrati odvojeno niti od jednog dijela nabrojanih podsistema i elemenata sistema nacionalne sigurnosti – nema uspješnog vođenja i okončanja postupka kojima se bavi pravosuđe ukoliko svi njegovi direktni i indirektni dijelovi ne okončaju svoj posao prema propisima i pravilima struke, gdje je improvizacija nisu dozvoljena niti poželjna”.

¹⁹ Beridan: Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008. god., str. 118.

3.3.2. Vanjski sistem sigurnosti

Kao što smo vidjeli da je za osiguranje unutrašnjeg suvereniteta zadužen unutrašnji sistem sigurnosti, tako je i uloga zaštite države od vanjskog ugrožavanja pripala vanjskom sistemu sigurnosti i njegovim strukturama. Vanjska sigurnost se odnosi na nezavisnost, suverenitet i teritorijalni integritet države i stepen njenoga ugrožavanja, odnosno zaštite u određenom vremenu.²⁰ Organi, odnosno strukture vanjskog sistema sigurnosti koje su prvenstveno zadužene za zaštitu nezavisnosti, suvereniteta i teritorijalnog integriteta države jesu oružane snage ili vojska koje se, također, mogu angažovati i u unutrašnjoj sigurnosti u slučajevima kada postoje veći i zaoštreniji unutrašnji sukobi.²¹ Beridan (2008:106) definiše oružane snage kao „posebnu organizaciju države koja se obučava i priprema za vođenje (oružane) borbe u ratu”.

Osnovne funkcije i zadaci oružanih snaga:

- „ Zaštita nezavisnosti države, njenog suvereniteta i teritorijalnog integriteta, ili u širem kontekstu, njenih građana;
- Očuvanje mira na međunarodnom planu ili misije provođenja mira;
- Pružanje humanitarne pomoći u slučaju katastrofa;
- Zadaci unutarnje sigurnosti (pomoć civilnim organima koji su nadležni za provođenje zakona u održavanju reda u posebnim slučajevima, ukoliko je do njega došlo);
- Sudjelovanje u izgradnji države (društvena funkcija)’²²

Za obučavanje oružanih snaga je potreban sepecifičan prostor koji im je odredila priroda: na vodi i pod vodom, kopnu i u zraku, pa tako u većini država imamo sljedeće vidove oružanih snaga:

- „kopnene snage (kopnena vojska)
- pomorske snage (ratna mornarica)
- zračne snage (ratno zrakoplovstvo)

Također, u skladu sa vojnim strategijama, vidovi oružanih snaga se dijele na rodove:

²⁰ Cikotić, Selmo, Smajić, Mirza, Delić, Haris, Subašić, Nihad: NACIONALNA SIGURNOST I PRIVATNA ZAŠTITA, Fakultet političkih nauka, Sarajevo 2018. god., str. 54.

²¹ Ibid

²² Parlamentarni nadzor nad sektorom sigurnosti, (2003), Centar za demokratsku kontrolu nad oružanim snagama (DCAF), izdanje za BiH, Svjetlost – Fojnica, Sarajevo

(1) Kopnena vojska:

- pješadija,
- artiljerija,
- oklopno – mehanizirane snage,
- inženjerija,
- rod veze,
- rod atomskobiološkohemijske odbrane,
- protivzračne snage,
- itd.

(2) Pomorske snage:

- površinske jedinice,
- podmornice,
- riječne jedinice,,
- ostrvska i obalna pješadija
- itd.

(3) Zračne snage:

- lovačko zrakoplovstvo,
- bombardersko zrakoplovstvo,
- transportna avijacija,
- padobranske snage,
- protivzračna odbrana.

Pored vidova i rodova, unutar oružanih snaga se organiziraju i službe koje vrše određene poslove unutar vida i roda:

- finansijska,
- pravna,
- zdravstvena,
- građevinska,

- službe koje obavljaju logističke poslove,
- transport
- tehničko održavanje
- itd.’’²³

3.4. Zaštita kritične infrastrukture

Cikotić (2018:58) konstatira „da kritična infrastruktura kao sinonim za najvažnije resurse jedne države na uspostavljanju, funkcioniranju i održavanju potrebnog nivoa upravljanja, sigurnosti i blagostanja svake (moderne) države zahtijeva posebno mjesto u sistemu nacionalne sigurnosti.’’ Ono što je veliki specifikum ove strukture i funkcije je njena zaštita u cilju osiguranja njenog neometanog djelovanja u svim vremenima i prilikama.

3.5. Privatni sektor sigurnosti

Za ovaj sektor, može se reći da je sasvim novi trend u sistemu sigurnosti savremene države. Pojam privatne sigurnosti Ahić (2009:45) definiše kao „delegiranu ovlast u oblasti sektora sigurnosti, koji inače predstavlja isključivi domen i monopol političkih struktura jedne države, odnosno državne zajednice kao takve u ruke pojedinaca, a u skladu sa zakonskim rješenjima i ovlastima koja mu država dodijeli. Ovaj sektor obuhvata privatne agencije koje se bave zaštitom ljudi i imovine, te detektivske poslove. Privatne sigurnosne kompanije egzistiraju svugdje u svijetu, međutim najnoviji pokazatelji nam govore da je njihova angažovanost primijećena najviše u zemljama u kojima se vodio oružani sukob, gdje su određene u firme i subjekti u potrazi za kvalitetnijom zaštitom od one koju im pruža država. Privatne sigurnosne kompanije možemo definisati kao „registrovane civilne kompanije specijalizirane u osiguravanju komercijalnih usluga domaćim i stranim licima koja žele zaštititi privatnu ili industrijsku imovinu u okviru postojećeg zakona’’ (Kržalić, 2007:15). Kada je u pitanju struktura privatne zaštite, možemo je podijeliti na fizičku i tehničku zaštitu. Fizička zaštita predstavlja „blisku zaštitu ljudi i imovine od uništenja, oštećenja, krađe i drugih oblika opasnog ili štetnog djelovanja na zdravlje

²³ Izet Beridan: Politika i sigurnost, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008. god., str. 109.

i život ljudi, odnosno na imovinu’’.²⁴ Dok tehnička zaštita podrazumijeva „zaštita ljudi i imovine tehničkim sredstvima i opremom namijenjenom za te potrebe.’’²⁵

3.5.1. Podjela privatne sigurnosti

Kada je riječ o kriterijima na temelju kojih se može izvršiti podjela privatne sigurnosti, u teoriji egzistiraju različite klasifikacije. Tako je američko strukovno udruženje ASIS (*American Society for Industrial Security*, odnosno *ASIS International*) izvršilo klasifikaciju privatne sigurnosti, po djelatnostima, na četiri osnovne grupe:

- fizičko obezbjeđenje – odnosi se na zaštitu ljudi, imovine, objekata, kroz angažiranje zaštitara, sigurnosnih sistema i sigurnosnih procedura;
- sigurnost informacija - odnosi se na čuvanje povjerljivih informacija, privatnih podataka, informacija o imovini, investicijama, ugovorima i intelektualnoj sredini;
- personalno osiguranje - odnosi se na osiguranje integriteta i lojalnosti zaposlenih u nekoj organizaciji (podrazumijeva ispitivanje porijekla i prethodnog života zaposlenih, razna zdravstvena testiranja i ostale tehnike skeniranja prije zapošljavanja i
- sigurnost informacijskih sistema - obuhvaća održavanje povjerljivosti, pouzdanosti i upotrebljivosti podataka stvorenih, sakupljenih, procesuiranih i prenesenih preko informacijskih sistema

Kao što smo već rekli, za koncept privatnog sektora sigurnosti bi mogli konstatirati da predstavlja jednu značajnu nadopunu državnom, odnosno policijskom sistemu jedne države. U tom smislu u teoriji, a i u praksi je usvojena generalna podjela sektora privatne sigurnosti na pet nivoa u zavisnosti od aktivnosti koje se obavljaju. Ovi nivoi nam zapravo mogu biti vodilja u određivanju konačne definicije privatne sigurnosti.

²⁴ Zakon o zaštiti ljudi i imovine (Službene novine FBiH, broj 78/08 i 67/13).

²⁵ Ibid

U spomenuti nivoe sektora privatne sigurnosti svrstavamo:

- „Nivo 1 – Čuvari, obuhvata pojedince uključene u aktivnosti niskog rizika kao što su čuvanje imovine, kontrola pristupa objektima i mjestima i sl. Oblik privatne sigurnosti redovno susrećemo u velikim trgovačkim centrima, raznim manjim firmama, itd;
- Nivo 2 – Pojačana služba sigurnosti, obuhvata aktivnosti visokog rizika, kao i određene specijalizirane aktivnosti kao što su prevencija kriminala, održavanje reda i druge aktivnosti. Najočigledniji primjer ovih aktivnosti su pratnja novčanih pošiljki, vrijednosnih papira i drugih vrijednosti;
- Nivo 3 – Privatni istražitelj, obavljaju aktivnosti istraživanja i prikupljanja informacija unutar općeg civilnog domena, kao što su provjera nečije prošlosti prilikom uposlavanja i sl. Privatni detektivi su predstavnici ovog nivoa;
- Nivo 4 – Korporacijska sigurnost, obuhvata unutarnje službe sigurnosti velikih korporacija, kao što u naftne i telekomunikacijske kompanije, a u cilju zaštite njihovih postrojenja i poslova, kao i sigurnosnih interesa ali uključuje i unutarnje istrage;
- Nivo 5 – Forenzičke istrage, podrazumijeva najviši nivo privatne sigurnosti, gdje se visokoobrazovani pojedinci uposleni u korporacijama uključuju u specijalizirane istrage, a naročito one vezane za kriminal bijelih okovratnika. Iako oni djeluju izvan sistema kaznenog pravosuđa, nisu rijetke situacija da policijski organi zahtijevaju njihovu pomoć ili stručnu ekspertizu, te se nalazi ovih istražitelja smatraju validnim pri sudskim procesima.’’²⁶

Dalje, kada je riječ o privatnim sigurnosnim agencijama, možemo ih podijeliti u tri kategorije:

- „Stražarski sektor – predstavlja najveću i najvidljiviju komponentu, što znači da područja sa najvećim stepenom kriminala imaju i najveći broj privatnih sigurnosnih kompanija. U ovaj sektor se ubrajaju patrole na aerodromima, poslovnim zgradama, tržnim centrima, sportskim centrima, željezničkim stanicama, parkinzima, itd.
- Sektor tehničke zaštite – podrazumijeva sisteme tehničke zaštite, vezani za instalaciju alarma, uređaja za brze reakcije, zaštite, kontrole pristupa, detektiranja nekih uređaja, itd.

²⁶ Jasmin Ahić, Sistemi privatne sigurnosti, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2009. god., str. 48.

- Sektor za istrage i risk management – najmanji sektor koji objedinjava privatne istražitelje, servise za svjedoke, privatna i poslovna špijnuranja, VIP pratnja i sl.’’²⁷

Svima je jasno da ovako visoko razvijen koncept privatne sigurnosti još nije implementiran u Bosni i Hercegovini, te je onda teško govoriti o oblicima privatne sigurnosti koji kod nas nisu još zakonski regulirani. Međutim, izlaganje sistema privatne sigurnosti kakav postoji u svijetu predstavlja dobar osnov za davanje sveobuhvatne definicije privatne sigurnosti.

Kada se govori o podjeli privatne sigurnosti, osim privatnih sigurnosnih agencija, značajnu ulogu imaju i detektivske agencije, odnosno detektivi. Detektivska djelatnost spada u vid komercijalnih poslova i odvija se van policijske djelatnosti, a ugovorom mogu biti obuhvaćeni samo oni poslovi koji su zakonom dozvoljeni. Privatni detektiv je lice koje po narudžbi potajno prati rad pojedinih ličnosti.

Za Alana Pinkertona se može reći da se radi o najpoznatijem privatnom detektivu svih vremena, koji je imao svoju Pinkerton detektivsku agenciju, osnovanu 1850. godine u Čikagu. U Američkom građanskom ratu, pored svoje službe na strani armije Unije, Pinkerton je razvio nekoliko istražnih tehnika koje se i danas koriste. Među tim tehnikama su "praćenje" osumnjičenog kao i tehnika pod nazivom "prikriveni isljednik".

Nakon završetka građanskog rata Pinkertonova detektivska agencija nastavlja da pruža detektivske usluge. Pinkertonova detektivska agencija je bila angažovana i radi suprotstavljanja pokretu sindikata Amerike. 1872. godine španska vlada je angažovala Pinkertonovu detektivsku agenciju radi pomaganja oko suzbijanja revolucije na Kubi. Alan Pinkerton je umro 1884. godine u Čikagu. U vrijeme svoje smrti radio je na stvaranju sistema koji će centralizovati sve podatke koji služe za identifikaciju kriminalaca, bazi podataka koju sada posjeduje FBI. Poslije njegove smrti, detektivska agencija je postala bitna sila u suzbijanju pokreta sindikalaca u Americi i Kanadi, zbog čega je slika o agenciji mijenjana tokom godina. Uprkos tome, Pinkerton je ostao sinonim za privatnog detektiva decenijama kasnije.

U zemljama zapadne demokratije, već odavno je poznato da na nekim bezbjednosnim poslovima rade privatne agencije, pojedinci, tj. detektivi koji svojim angažovanjem obavljaju, u skladu sa popisima, određene detektivske poslove, tako da ta djelatnost više nije privilegija ili zadatak državnih organa, već postoji realna mogućnost angažovanja privatnih detektivskih agencija.

²⁷ Armin Kržalić, Privatna sigurnost, Centar za sigurnosne studije – BiH, Sarajevo, 2007. god., str. 16.

Danas su prisutne detektivske agencije koje obavljaju raznovrsnu djelatnost ne samo u zapadnim zemljama, već i na istoku i kod nas. U zapadnim zemljama se može govoriti o tradiciji privatne detektivske djelatnosti, dok je kod nas ta djelatnost u fazi razvoja i odskora zakonski regulisana. Agencije u vrijeme kad njihova djelatnost zakonski nije bila regulisana (npr. Srbija), uglavnom su bile registrovane za obavljanje fizičko-tehničkog obezbjeđenja lica i imovine i protivpožarne zaštite, a uz te registrovane poslove obavljale su pojedine poslove koji spadaju u domen detektivske djelatnosti.

Riječ detektiv predstavlja agenta tajne policije, službenika za otkrivanje zločina i njihovih izvršilaca. Ustanova detektiva je naročito raširena u anglosaksonskim zemljama, a posebno u SAD-u, državama gdje pored tajne policije, postoji vrlo razvijena mreža privatnih agencija i detektiva, koji za račun velikih kapitalista čuvaju imovinu, dragocjenosti i slične stvari, tajno prikupljaju podatke o poslovanju, kreditnoj sposobnosti firmi, privatnom životu i slično. Detektivska djelatnost po svom sadržaju, predstavlja prikupljanje podataka, dokaza i informacija, obradu i dostavljanje podataka naručiocu usluga, u skladu sa zakonskim i podzakonskim odredbama i ugovorenim obavezama. Privatni detektiv je lice koje obavlja detektivsku djelatnost kao nezavisnu profesiju, bilo samostalno ili u detektivskoj kancelariji, u skladu sa zakonskim rješenjima. On je dužan da svoju djelatnost upiše u odgovarajući registar i to na osnovu izdanog odobrenja za obavljanje detektivskih poslova. Detektivska djelatnost se može obavljati samostalno u vidu kancelarije koju osnivaju dva ili više detektiva. U obavljanju djelatnosti detektiv može prikupljati određene podatke i informacije, ali i odgovarajuće dokaze koji su stranci potrebni radi ostvarenja njenih prava, s tim da vršenje detektivskih poslova ne smije zalaziti u poslove za koje je nadležna policija i drugi državni organi, niti detektiv smije upotrebljavati silu, koju u skladu sa zakonom, upotrebljava policija.

Detektiv može samo u određenim zakonskim granicama da prikuplja informacije, podatke i dokaze, što i opredjeljuje njegove mogućnosti, naročito u odnosu na prikupljanje dokaza. Može se konstatovati da detektivska djelatnost kod nas predstavlja jedan novi oblik privatne djelatnosti i da je u funkciji ostvarivanja određenih prava i interesa građana u sklopu privatne bezbjednosti. Detektivska djelatnost, kao poseban vid privatne bezbjednosti u funkciji ostvarivanja i zaštite pojedinih prava građana, regulisana je posebnim zakonom, ili u okviru zakona koji uređuje organizaciju i djelatnost obezbjeđenja lica i imovine preduzeća i drugih

pravnih lica. Pravne norme sadržane u tim zakonima predstavljaju osnovu za detektivsko organizovanje i djelovanje i uglavnom regulišu cjelokupnu detektivsku djelatnost, s tim što u širem smislu postoje i drugi zakonski propisi koji se mogu dovesti u vezu sa detektivskom djelatnošću. Detektivska djelatnost, iako je kod nas prisutnija u posljednje vrijeme, nužno je da se rukovodi određenim načelima koji su bitni u vršenju detektivskih poslova. Sigurno da detektivska djelatnost nije još uvek uspjela da u potpunosti izgradi svoja osnovna načela, što je i logično, obzirom na vremenski period njenog postojanja, ali je isto tako logično i pretpostaviti da će kroz dalju zakonsku regulativu, teorijsku obradu i praktičnu primjenu, detektivska djelatnost dopunjavati postojeća i izgrađivati nova načela koja su nužna za pravilno i stručno obavljanje detektivskih poslova.

Detektivska djelatnost ima nekih dodirnih tačaka sa kriminalistikom, krivičnim pravom, krivično-procesnim pravom i u tom kontekstu može se govoriti i o nekim istim načelima, kao npr. načelu zakonitosti, objektivnosti, ekonomičnosti, koji se, ipak, u izvjesnom obimu sadržajno razlikuju, obzirom na ovlašćenja i način djelovanja nadležnih subjekata koji sprovode odredbe navedenih grana prava i kriminalistike.

Međutim, detektivska djelatnost ima i sopstvena načela koja su odraz specifičnosti njenog djelovanja, kao što su načela poštovanja kodeksa detektivske etike, povjerenja i korektnosti, čuvanja poslovne tajne, zaštite podataka o ličnosti.

U svom radu detektiv, odnosno privatni detektiv mora se pridržavati osnovnih načela, bez obzira koje radnje preduzima, jer osnovna načela, pored njihovog značaja za efikasnost detektivske djelatnosti, pružaju i garanciju zakonitog i objektivnog rada uz puno poštovanje osnovnih prava i sloboda svakog građanina.

Svaka oblast društvenih ili prirodnih djelatnosti zasnovana je na određenim zakonskim ili principima profesije. Kada je riječ o detektivskoj djelatnosti, mora se imati u vidu da je u ovoj oblasti izuzetno prisutno neposredno izvršavanje zakona. Po praviluposlovi detektiva se vrše u vrijeme nastajanja ili opasnosti od nastajanja nezakonitih radnji, ili ponašanja kojima se ugrožava bezbjednost. Istovremeno, detektivima je, u pravilu, radno mjesto na otvorenom prostoru, a radno vrijeme je permanentno od 00,00 do 24,00 časova.

Privatni detektiv može da prikuplja podatke i informacije neposredno od lica na koje se neki podaci odnose, odnosno od lica koja su voljna da mu daju tražene podatke. Razumljivo da je

potrebna dobrovoljnost lica koje daje informacije, ako se ima u vidu priroda poslova i ovlaštenja koja detektiv ima.

Izvor podataka detektivu mogu da budu i podaci i informacije koje može dobiti putem medija, što je takođe razumljivo, jer i policija nekada neke podatke prvo čuje putem medija, pa onda pravi potrebne reakcije. Pošto je detektiv privatni istražitelj, jasno je da on prilikom prikupljanja podataka i informacija ne smije ometati obavljanje poslova iz nadležnosti državnih organa i drugih organizacija.²⁸

Ovo stvara potrebu da detektiv zna šta je informacija i u kojem je obliku, te da li je njemu zakonom dopuštena za korištenje u okviru svojih ovlaštenja ili ne. Ovaj podatak govori o tome da postoji značajna razlika u načinu prikupljanja podataka strane policije u odnosu na prikupljanje podataka od strane privatnih istražitelja.

Policija je naime ovlašten organ, ovlaštena Zakonom o krivičnom postupku da poziva građane, pa čak u određenim zakonom propisanim situacijama da ih prinudno dovede, ako se ne odazovu pozivu. Međutim, detektiv nema tako jaka ovlaštenja, on ima daleko ograničenije mogućnosti kojima prikuplja podatke i informacije u odnosu na policiju, što je sasvim i opravdano.

Ova ograničenja ne znače da detektiv nije u stanju da prikuplja razne vrste podataka i on, naravno, to svakodnevno i radi.²⁹ A kao što je prethodno navedeno, on prikuplja podatke po raznim osnovama i vezano za različite društvene okolnosti.

Metodološki pristup obavljanju detektivske djelatnosti ima mnogo dodirnih tačaka sa obavljanjem operativne djelatnosti policije. Pa kako veoma značajno mjesto u vršenju policijskih poslova imaju informanti i informativni razgovori, tako i detektivi u privatnom sektoru ne mogu zamisliti kvalitetno vršenje svoje djelatnosti ukoliko nisu adekvatno obučeni za razgovor sa informatorom, i naravno, ako nemaju dovoljno informanata.

Privatni detektiv može da prikuplja podatke i informacije od lica koja su mu voljna takve informacije pružiti, a on to radi, kao pripadnici policije, obavljanjem razgovora. Stoga je važno da detektiv ima potrebno iskustvo u vođenju ovakvih ili sličnih razgovora. Kroz obavljanje ovakvih razgovora provlači se, između ostalog, i psihološki proces selektovanja, o

²⁸D. Jovičić; Detektivska djelatnost, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2008., str. 88.

²⁹Isto, str. 88.

čemu detektiv takođe mora da vodi računa. Sve što neko lice govori o zapaženom događaju i drugim činjenicama nije uvijek relevantno za detektivsku obradu i privatnu istragu. Pojedini važni za događaj mogu biti nesvjesno potisnute i zaboravljene, a nešto nevažno može biti naglašeno i istaknuto. Iz tog razloga detektiv mora poznavati određene psihološke mehanizme, ličnosti lica s kojim obavlja razgovor i naravno sve relevantne okolnosti događaja.

Znači, za razliku od informativnog razgovora koji obavlja policijski inspektor, u kojem je građanin s kim se razgovara u izuzetno podređenom položaju, privatni detektiv je u potpuno drugačijem položaju. Pozitivna okolnost je to što se radi o licima koja su na principu dobrovoljnosti pristala na razgovor, pa se može reći da između detektiva i lica koje daje određene informacije postoji određena saradnja., ali nepovoljna okolnost je to što lice nije obavezno da govori istinu. ovakav odnos je nerijetko opterećen raznim napetostima i na jednoj i na drugoj strani, pa iskusan detektiv treba da izbjegava situacije u kojima se razgovor pretvara u psihološki dvoboj s licem sa kojim vodi razgovor. U svakom slučaju, prilikom ostvarivanja komunikacije u određenoj psihološkoj prednosti nalazi se privatni detektiv, pošto se razgovor, imajući u vidu njegovu stručnost i profesionalno iskustvo, ipak vodi na njegovom terenu.

Ipak se podrazumjeva da ne postoji siguran taktički recept za vođenje razgovora, pošto razgovori variraju od slučaja do slučaja. Zato treba postupati po unaprijed pripremljenom planu i slijediti pravilnu strategiju. Nastup može biti strog, blag ili neutralan, što zavisi o tome kakva je konkretna situacija, odnosno predmetni događaj u pitanju. Sve navodi na činjenicu da je najlogičnije koristiti argumente i emocionalni pristup.

Nisu isključene ni mogućnosti korištenja određenih taktičkih varki kako bi se lice dovelo u situaciju da ustupi određene informacije koje možda nije htjelo reći i staviti na uvid detektivu. On mora stalno poštovati psiho-fizički integritet lica sa kojim obavlja razgovor, uvažavajući naravno načela, među kojima i načele prezumpcije nevinosti. Ovo je iz razloga da na osnovu dobijenih informacija ne donese zaključak kojim će nekoga neargumentovano dovesti u kontekst konkretnog događaja koji istražuje.

Na popisu poslova detektiva na prvom mjestu stoji da on traga za nestalim licima. Znači, ovo ovlaštenje da on traga za nestalima, mu je dato na osnovu zakona, ali budući da on ima

znatno manja ovlaštenja od policijskih, i samo traganje za licima odvija se na potpuno drugačiji način.

Privatni detektiv nema na raspolaganju policijske mehanizme traganja, a kako je mogu da neko lice netao nevezano za kriminalne okolnosti, to je logično da se i privatni detektiv angažuje na pronalasku ovakvog lica, te da on može značajno pomoći u traganju za takvim licem. Pošto nema potražnog sistema, traganje privatnog detektiva za nestalim licem moguće je provoditi jedino kombinovanjem radnji koje on može da provodi. Naime, detektiv u takvim slučajevima može jedino da operativnim putem u svojim uporištima prikuplja informacije koje mu mogu ukazati na podatak šta se desilo s licem.

U traganju za nestalim licem, privatni detektiv ne bi trebao da ugrozi policijsku istragu, a svakako da bi trebalo da s policijom ostvari saradnju, pogotovo ako se ispostavi da je lice nestalo usljed nekog kriminalnog događaj ili da je možda ubijeno.

DRUGI DIO

HISTORIJAT RAZVOJA PRIVATNOG SEKTORA SIGURNOSTI

1. Korijeni razvoja privatnog sektora sigurnosti

Iako se koncept privatnog sektora sigurnosti često smatra relativno modernim fenomenom, međutim, realnost je takva da neki oblici privatne sigurnosti postoje stoljećima. Početak razvoja sigurnosti ili preciznije privatne zaštite je usko povezan sa samim nastankom ljudske civilizacije, što dalje ukazuje da je zaštita ljudi i imovine jedan od najstarijih zadataka i zanimanja ljudske civilizacije (Cikotić / Smajić / Delić / Subašić, 2018:66).

Prvi primjeri ratova nam ukazuju da oni postoje od najstarijih civilizacija i puno prije pojave glavnih globalnih carstava. Stephen Mitchell tvrdio je da su se prvi ratovi dogodili tokom ledenog doba kao rezultat nestašice hrane i blizine neprijatelja (Mitchell, 2006). Kao što je Yalichev napisao, 'čvrsti dokazi o ratovanju potječu iz najstarijih civilizacija, a arheološka otkrića ostataka gradova opasanih zidinama, sugeriraju da je rat već bio obilježje života prije uspona prvih carstava' (Yalichev, 1997: 5). Iz svega ovoga može se zaključiti da se prvi primjeri i oblici "privatnog osiguranja" mogu pratiti u pokušajima čovjeka da zaštiti svoju zemlju i svoju obitelj. Mnoge uloge koje su u ovom razdoblju obavljali pojedinci, sada su to privatne zaštitarske kompanije.

Od početka civilizacije privatna sigurnost je bitan element u društvu. Ta je potreba proizašla iz želje za zaštitom - ljudi, njihovih stvari i njihove imovine. U prvobitnim zajednicama nisu postojali normativni okviri koji su trebali određivati na koji način će se upražnjavati sigurnost, ulogu u određivanju načina upražnjavanja sigurnosti u tim prvobitnim zajednicama imao je plemenski vođa koji je regulisao način upražnjavanja sigurnosti, koja se prvobitno odnosila na čuvanje članova plemena, čuvanja stoke, čuvanje teritorije od bilo koje vrste napada, kako u dnevnom, tako i u noćnom periodu (Cikotić / Smajić / Delić / Subašić, 2018:65). Nakon određenog vremena počeli su se javljati normativni okviri koji su regulisali odnose između pojedinaca. Najpoznatiji i najstariji, ali ne i precizni normativni okvir jeste Zakonik kralja Babilona Hamurabija - oko 2000. godine p.n.e., (Cikotić / Smajić / Delić / Subašić, 2018:65).

U početku je privatno osiguranje bilo u obliku kraljevske garde i njegovih vojnika. Stražar koji je noću dežurao na dalekom putovanju, stražar ispred kraljevske odaje i stražar koji je u tornju bdio nad dolazećim prijetnjama bili su početni oblici privatnog osiguranja. Cikotić (2018:65) konstantira da je značajnu ulogu u razvoju privatnog sektora zaštite imala lična zaštita nekadašnjih vladara koji su adekvatnom selekcijom ljudskih resursa formirali određeni broj ljudi čija je uloga bila da prevashodno zaštite živote vladara i njihovih porodica, te da zaštite državu, odnosno carstva koja su ti vladari predstavljali. Od trenutka kad su naši preci shvatili da postoji razlika između "mog" i "našeg", nastala je potreba za privatnim osiguranjem. Od svog skromnog podrijetla u Drevnom Egiptu, pa sve do nedavnih događaja nakon 11. septembra 2001. godine, čovječanstvo i dalje treba industriju privatne sigurnosti. U drevnim vremenima Egipta nađeni su dokazi o prvom korištenju unajmljenih čuvara od strane faraona Ramzesa II. Egipatski faraon Ramzes II unajmio je Nubijce (u narodu poznatiji kao Medjai), Libijce, Sirijce i Sardine (sa Sardinije) kako bi poklonili Egipćanima vlastite vojne i sigurnosne snage . Ova ustaljena praksa nastavila se i razvila u starom Rimu gdje su bogati unajmljivali osoblje privatnog osiguranja (obično se sastojalo od vojnika koji su se unajmljivali između vojnih pohoda) kako bi zaštitili svoje obitelji i imovinu. Cikotić (2018:66) ukazuje da je za to najbolji primjer Rimsko carstvo koje je u to vrijeme formiralo jedinicu koja se zvala „Rimski bdijetnici” i bila je sačinjena od civila, njihova uloga je bila da štite Rimsko carstvo od bilo koje ugroženosti, kako u vrijeme mira, tako i za vrijeme ratnih dešavanja). U periodu mira isti su pored zaštite vladara bili zaduženi i za očuvanje javnog reda i mira, dok su u periodu rata bili angažovani u najsloženijim ratnim operacijama, što implicira da su oni, kao tadašnji predstavnici privatnog sektora zaštite, bili podjednako u okviru radašnjeg sistema nacionalne sigurnosti (Cikotić / Smajić / Delić / Subašić, 2018:65).

Oko četiri stotine godine poslije Krista, tokom Bizantijskog carstva, carevi su ugovarali strance radi vlastite osobne sigurnosti, formirajući Varangion gardu. Privatno osiguranje procvjetalo je tokom srednjeg vijeka i u zapadnoj Europi i u Aziji. U Kini i Japanu elitni slojevi koristili su privatno osiguranje kako bi zaštitili sebe i svoju imovinu od zadiranja mongolskih horda. Talijanski i kineski zapovjednici nabavili su privatno osiguranje da čuvaju svoje baze i bore se u vojnim pohodima. Kad se to počelo redovno događati, privatni vojnici na tim područjima počeli su osnivati strukturirane privatne organizacije.

1.2. Trinaesto stoljeće

Engleski kralj Ivan je 1214. godine pod pritiskom svojih baruna odobrio Veliku povelju slobode (Magna Carta). Redci „Nijedan slobodan čovjek ne smije se uzeti, zatvoriti ... ili na bilo koji drugi način uništiti ... osim zakonitom presudom njegovih plemića ili zemaljskim zakonom. Kasnije u istom stoljeću 1285. godine, statut Winchestera (poznat i kao Westminsteri statut) uspostavio je mnoge sigurnosne koncepte za svako selo i građane kojih se mora pridržavati. Koncept "*hue and cry*", prema kojem je svaki građanin bio obavezan privesti prestupnike, proizlazio je iz ovog statuta. Ovaj koncept obuhvaćao je prakse 'uhićenja građana', kao i „*posse comitatus*” - instituciju šerifovog prava da formira posjed građana radi progona i hvatanja kriminalaca - koje danas koriste privatno osiguranje i javni službenici. Statut je također zahtijevao da se uvedu određene mjere fizičke sigurnosti, poput zatvaranja seoskih vrata u noći, čišćenje smeća i prostora u krugu od dvjesto metara sa svake strane kraljeve ceste, kao i uspostavljanje ophodnji i noćnih straža.

1.3. Šesnaesto stoljeće

Tokom 16. stoljeća, odnosno, tokom vladavine Henrija VII došlo je do određenih društvenih turbulencija i pojavom nove klase, srednje klase u Engleskoj, koja je profitirala na račun kako niže klase tako i više klase. Henri je postao „Veliki policajac” zbog značajnih pokušaja uspostavljanja zakona, pogotovo u trenucima društveno-socijalno nemirnog vremena i mogućih pobuna, također je analizom i inspekcijom sudskih procesa ustanovio da su mnoga suđenja bila namještena, otkrio je korupciju među sudijama te je uspostavio Sudsku Komoru koja je bila zadužena za istrage o korupciji.³⁰ Sudstvo i zakoni su povratili vjeru narodu u državu i Kruna je povratila toliko željenu vlast i dignitet, a duh individualizma i individualnih prava je bio u pravom zamahu.

³⁰ Jasmin Ahić, Sistemi privatne sigurnosti, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2009. god., str. 82

1.4. Sedamnaesto stoljeće

Promjene u administraciji pravosuđa i novine pravosudnog sistema su obilježile 17. stoljeće. 1600. godina je godina uspostavljanja i razboja „privatne policije” za zaštitu imovine vlastele. Parohijska policija je formirana za zaštitu parohija ili distrikata u okvirima gradova. Noćne patrole za prevenciju kriminala i za rano upozoravanje i spriječavanje mogućih požara u gradovima su bili veoma popularne. Tokom vladavine Charlsa I (1625-1645) noćne patrole su bile razlog konstantnih problema sa Parlamentom zbog njihovog obijanja adekvatnog finansiranja njegovih policijskih struktura. Proizvod nefinansiranja patrol dovelo je do toga da je Charles I pretvorio Sudsku komoru u instrument kraljevske tiranije i tlačenja. Sudska komora je postal poznata po metodu „tri nivoa” koji je značio ako ste optuženi onda ste i osuđeni . Kazne su često bile smatrane kao „okrutne i neobične”. Charles je naposljetku 1628. godine bio prisiljen od Parlamenta da potpiše Deklaraciju o pravima koja je svoje fundamente imala u Velikoj povelji o ljudskim pravima. 1641. godine Charles je bio prisiljen da ukine Sudsku komoru. Njegovo tiranijsko vladanje rezultiralo građanskim ratom koji mu je na kraju i došao glave. Poznati engleski književnik i kralj Oliver Cromwell je nastavio vlast poslije Charlove egzekucije i ostao poznat kao Lord Zaštitnik više negoli Kralj. Cromwell je zadržao i uspostavio red tzv. bračnim zakonikom i sa vlasti je smijenjen Charlsom II 1660. godine. Pod Charlsom II Parlament je prije negoli Kralj imao zakonodavne ovlasti i funkciju. Godine 1679. Parlament je donio Habeas Corpus Act koji je zahtijevao od provedbenika zakona da privedu osumnjičenog sudiji i obrazlože zašto je zatvorenik uhićen i pritvoren. Kontinuiran razvoj privatne sigurnosti vlastele je rezultirao prvom uspostavljanju plaćene jedinice za konstantnu zaštitu vlasteline imovine tokom dana i noći 1663. godine. Ova privatna sigurnosna jedinica je postala poznata kao „budni nadzor”. Kasne godine XVII stoljeća bilježe proliferaciju privatnih sigurnosnih jedinica u formi vlastelinih privatnih policija, Parohijskih policija, Policija brodskih luka, Policija skladišta itd. Također vidimo i pojavu prvih „nagrada” za građanstvo za dostavljanje informacija i participaciju u kontroli kriminala. 17. stoljeće je vidjelo i razvoj privatne policije i u Sjedinjenim Američkim Državama a koji je bio gotovo identičan onom u Engleskoj. Šerifi i visoki krunski policajci su bli imenovani kao predstavnici Engleskog kralja. Participacija

građana u provođenju zakona je dobila formu Engleskog modela noćnih straža u Bostonu, Philadelphiji i New Yorku.³¹

1.5. Osamnaesto stoljeće

Osamnaesto stoljeće karakteriše povećanje zabrinutosti za individualna prava. Pojedinci nisu više bili regrutovani u noćne straže, nego se iz poreza izdvajalo za plaće stražara. Koncept da je kriminalni prekršaj bio prekršaj protiv Krune i države odnosno čitave zajednice, prije negoli lični prekršaj protiv pojedinačne žrtve koji se polako razvijao tokom 17. stoljeća bio je u potpunosti uspostavljen. 1748. godine, pravnik i novelist Henry Fielding je postavljen da nadzoruje u II distriktu u Londonu u Westminsterskoj oblasti. 1750. godine Fielding izdaje knjigu "Istraga u slučajevima posljednjeg povećanja pljački" što je najvjerovatnije i bilo prvo sigurnosno istraživanje i analiza na svijetu. Nakon toga Fielding je preuzeo Bow Street policijsku stanicu i nastavio da pravi značajne pomake u Londonskoj policijskoj strukturi, poznata je bila formacija „Detektivi Dugih Mantila” znan kao Bow Street Runners, jer su njeni pripadnici trčali na mjesto zločina ne bi li uhvatili počinitelja.

1.6. Devetnaesto stoljeće

Godina 1829. se uzima kao godina u kojoj je nastao stvarni moderni policijski sistem. U toj godini Sir. Robert Peel, Državni Sekretar Engleski, je vođen od strane Parlamenta donio „Akt za unaprijeđenje policije u i u blizni Metropolisa”. Legislacija je autorizirala novouniformisanu stalno zaposlenu i plaćenu policijsku snagu. Zajedno sa još nekim idejama uslijedio je rigorozni pripravnički period, poluvojni principi, disciplina i doživotno zaposlenje a sve to je dovelo da se policijske snage povećaju do brojke – 3200 ljudi za tri godine. Povijesna činjenica je da je za sjedište ove nove i veoma osposobljene policije izabran ured u maloj Londonskoj ulici zvanj Scotland Yard, a termin "Bobi" je bio nadimak za oficire te Londonske policije. U SAD-a poznati ljudi od zakona su formirali više fomi policijskih ureda. Prave policijske agencije, na fonu Peelovog primjera počele su nicati prvih godina XIX stoljeća. Policijski uredi su

³¹ Jasmin Ahić, Sistemi privatne sigurnosti, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2009. god., str. 84

uspostavljeni u New Yorku (1884), Chicagu (1850), Cincinatiju (1852), Philadelphiji (1855) i Detroitu (1855). Na nacionalnoj ili državnoj razni, kriminal je također bio sve veći problem i vidimo da državna vlada formira istražne jedinice, Poštanska istražna jedinica je formirana 1828. godine, Oružani odsjek za državnu riznicu 1864. g., a Američko pravosudno odjeljenje 1902. godine počinje opremanje za ono što znamo kao FBI. Kasne godine XIX stoljeća (1880) su godine početka modernog sistema privatne sigurnosti. Alan Pinkerton rođen u Škotskoj emigrirao je u SAD, a otac mu je poginuo kao policajac dok je Alan bio još uvijek mali dečko. 1850. godine nakon 4 godine kao zamjenik šerifa u Cane Countiu u Ilinojisu, Pinkerton je imenovan zamjenikom u Cook Countiju u Chicagu. Kasnije je postao specijalni agent Američkog poštanskog odjeljenja, i prvi i jedini policijski detektiv Chicaga. Napustio je policiju i formirao prvu privatnu detektivsku agenciju, koja se specijalizirala za pružanje usluga istrage i zaštitarskih usluga za željeznice i industrijske organizacije. Pinkertonova reputacija „glavni detektiv” dovela ga je na nivo državne a kasnije i svjetske popularnosti. Tokom Građanskog rata, Pinkerton i njegovi agenti organizirali su sistem za obavještajne poslove i kontrašpijunažu za Uniju i također su uspostavili ličnu zaštitu za predsjednika Linkolna. Nakon građanskog rata Pinkerton se vratio privatnoj sigurnosti, dijelom zbog malog broja javnih agencija za sprovedbu zakona koje su bile i limitirane dijelom jurisdikcijom, on je izgradio jedinu istražnu agenciju sa stvarnim državnim mogućnostima. 1889. godine Brink Incorporated je formirao agenciju za zaštitu imovine i novca. 1909. godine William J. Burns Inc. formira privatnu detektivsku agenciju i postaje istražna ruka Američke Bankovne Asocijacije. Pinkerton, Brinks and Burns kompanije i danas posluju na tržištu. U isto vrijeme sa osnivanjem i rastom „orginalne trojke” razne željezničke udruge dobijaju političku snagu i državne structure donose “Railroads policijski Akt” koji daje mogućnost da željeznice uspostave svoje sigurnosne snage punim policijskim ovlastima. Do 1914. godine u SAD je bilo preko 12 000 željezničkih policajaca na terenu. Ovaj akt je preteča onom što se danas u terminologiji privatne sigurnosti nazivamo – unutarinja služba zaštite.³²

³² Jasmin Ahić, Sistemi privatne sigurnosti, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2009. god., str. 84. i 85.

1.7. Period II Svjetskog rata

II Svjetski rat je bio stimulacija i pravi izvor za modernu i kompleksnu privatnu sigurnosnu industriju. U jednom smislu privatna sigurnost je i rođena zbog rata, prošla kroz adolescenciju tokom hladnog rata i sazrela u 60 tim godinama prošlog vijeka i nastavlja da raste i razvija se sve više u specijalizaciji i sofisticiranosti svojih usluga. Vojne službe u II Svjetskom ratu trenirale su hiljade ljudi za provedbu zakona, (vojna policija, specijalna policija, obavještajna policija) i za razne obavještajne službe. U isto vrijeme FBI i Imigracijske službe te Naturalizacijske službe i druge Federalne (državne) službe i njihova odjeljenja i saveznice u Alijansi očekivale su da se suprotstave kontrašpijunaži u sličnim prijetnjama. Naposljetku hiljade su trenirane kao pomoćna policija ili čuvari za psihološku sigurnost kod kuće i odbrambenim redovima. Do 1945. godine bilo je na hiljade industrija, poljana, fabrika, itd. koje su u sebi imale „tajne” podatke i svaka od ovakvih ustanova zahtijevala je fizičku zaštitu koja je morala imati određena znanja na polju sigurnosti. Poslije rata veliki resursi vojne policije, obavještajac, pomoćne policije i čuvara involvirano je na tržištu sa željom da kao civili stave svoju ratnu prošlost iza leđa.

Hladni rat je nastavio potrebu za postojanjem tajnih vojnih ugovora postrojenja i time i od civila zahtijevao da zadrže određeni nivo znanja o sigurnosti. Mnogi civili koji su radili u ovim postrojenjima trebali su proći sigurnosne provjere i time je stvorena potreba za većom snagom i veće istražne jedinice koje bi garantovale za provjere i mogućnost davanja sigurnosnih dozvola. Kongresni komiteti vladine agencije svih vrsta počele su istraživati i aspekte „rata” i konspirirajuće domaće aktivnosti koje su zahtijevale i više stotina istražitelja. Tako je II Svjetski rat izrodio potrebu za različitim osobljem treniranim za sigurnost i istrage, a postratni period im je obezbjedio mogućnost da ono što su naučili u ratu promijene i u miru. Trend rasta korištenja, ovih sigurnjaka iz II Svjetskog rata, se nastavio kako od strane vlade tako i civilnih privatnih organizacija, no trend nikada nije statistički potvrđen. Ne da je trend imao porast samo u tim godinama nego i u godinama hladnoratovskog mira i nekih drugih razloga. Kako je priča i ozbiljnost u slučaju hladnog rata jenjavala i potreba za privatnom sigurnosti trebala je jenjavati. Ali povećanje konkurencije uličnog kriminala i eskalacija kriminala bijele kragne razlog su za povećanje potreba privatne sigurnosti u njenom velikom broju specifičnih ogranaka. Do sredine 70-tih godina XX stoljeća, najpouzdaniji statistički izvori ukazuju da je preko 500 00 ljudi radilo ili bilo involvirano u privatnoj sigurnosti u SAD-a, i taj broj uveliko nadmašuje javni

sektor. Danas u svijetu na jednog javnog službenika u sistemu sigurnosti dođe 6 onih koji rade u privatnom sektoru.

Kada je u pitanju modernije doba, sa širenjem Europske unije, sektor privatne sigurnosti doživljava ekspanziju. „Konferencija europskih službi sigurnosti (CoESS) koja je održana 1999. godine, procijenila je da u tom trenutku bilo više od 500,000 čuvara koji rade za 10,000 privatnih sigurnosnih kompanija specijalizovanih za čuvanje industrijskih zona, kancelarija, javnih prostorija, prodavnica, ambasada i aerodrome, zatim za prijevoz novca i zaštitu pojedinca i domaćinstva u zemljama članicama EU.”³³ Peter Singer,³⁴ smatra da su ovakvom brzom razvoju ovog sektora doprinijela dva bitna faktora, prvi faktor on vidi u smanjenju javne potrošnje, i to na način da se plati drugoj kompaniji da uradi posao koji je inače u nadležnosti države. Država na ovaj način prebacuje obaveze, odgovornosti, te se oslobađa viška osoblja, a smatra se da se dio uloženi sredstava državi vraća putem poreza. Drugi faktor je nastao kao posljedica završetka Hladnog rata, većina zemalja je pristupila reformi sigurnosnog sektora što je proizvelo višak vojnog, policijskog i obavještajnog osoblja, koje je posao potražilo u rastućem privatnom sektoru.³⁵

³³ Armin Kržalić, Stanje privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini, Centar za sigurnosne studije – Bosne i Hercegovine, 2009. god., 9. str.

³⁴ Ibid

³⁵ Armin Kržalić, Stanje privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini, Centar za sigurnosne studije – Bosne i Hercegovine, 2009. god., str. 10.

TREĆI DIO

NADZOR NAD RADOM AGENCIJA ZA ZAŠTITU LJUDI I IMOVINE U BOSNI I HERCEGOVINI

Kod demokratski uređenih zemalja, javnost, odnosno izabrane institucije i parlamenti države imaju pravo i obavezu da vrše adekvatan nadzor i demokratsku kontrolu, ne samo nad njihovim javnim subjektima sigurnosti na nivou države, nego i nad privatnim sigurnosnim snagama. Zbog sve većeg značaja širenja aktera privatnih sigurnosnih kompanija, postaje neophodno da demokratske institucije, a posebno parlament, obezbijede minimalne standarde nadzora i kontrole nad istim u sektoru sigurnosti. Ukoliko dođe do izostajanja ovih elemenata, doći će i do dovđenja u opasnost i osnovnih demokratskih principa. U cilju obezbjeđenja ravnoteže vlasti, Bosna i Hercegovina je usvojila koncept parlamentarnog nadzora i uspostavila mehanizme demokratske kontrole u izvršnim i zakonodavnim tijelima vlasti. Ovaj koncept se primjenjuje na sve institucije vlasti a u ovom slučaju se odnosi i na instance kršenja ljudskih prava, kao i vladavine prava. Međutim, kada se pogleda praksa demokratskog nadzora nad nedržavnim subjektima, kao što su privatne sigurnosne kompanije, u BiH i u svijetu, postaje vidljivo da su ove prakse svedene na najmanji mogući nivo. Štaviše, pristupi međunarodne zajednice ka ovome problemu su, u najboljem slučaju, djelimični. Stoga, mnogobrojna istraživanja upućuju na problem ove rastuće industrije, prvenstveno kroz prizmu međunarodnog humanitarnog zakona i međunarodnog zakona o ljudskim pravima, a ne kroz prizmu sveobuhvatne demokratske odgovornosti.³⁶

³⁶ Mihajlović, Sanja, Kržalić, Armin, Parlamentarni nadzor nad radom privatnih sigurnosnih kompanija u BiH, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2012. godine., str. 3

1. Demokratski nadzor nad privatnim sigurnosnim kompanijama u Europi i svijetu

U najvećem broju slučajeva, odnosno, skoro u svim dijelovima svijeta, registracija i dozvole za rad za osnivanje privatnih sigurnosnih kompanija se dobijaju od strane vladinih institucija, koje su od tada nadležne da obavljaju nadzor nad radom ovih kompanija. Na internacionalnom planu, UN Vijeće za ekonomiju i društvo, skuplja izvještaje zemalja članica kada je u pitanju demokratski nadzor u ovoj sferi. Države članice su bile obavezne da obavijeste Vijeće o ulogama PSK u skladu sa domaćim zakonodavstvom, (ne)doprinosu prevenciji kriminala, kao i pregled zakonskog okvira u slučaju da predviđa mehanizme za odgovarajuću vrstu nadzora.

Tokom 2010. godine, 43 države članice, uključujući u to i Bosnu i Hercegovinu, su razmijenile informacije o stanju privatne sigurnosti. Rezultati ovog izvještaja uglavnom ukazuju na sličnosti ove oblasti u svim dijelovima svijeta, s tim da naravno postoje razlike u aktivnostima koje ove kompanije obavljaju. „Međutim, može se primijetiti da i kod velikog broja zemalja članica Ujedinjenih nacija, kada je u pitanju demokratski nadzor nad ovom oblašću, postoje različita rješenja, pa je oblik nadzora sveden uglavnom na inspeksijski nadzor koji se vrši od strane policije.”³⁷ Prethodna navođenja vode do zaključka da je izdavanje dozvola za osnivanje privatnih sigurnosnih kompanija u nadležnosti MUP-a ili policije. Međutim, ono što predstavlja problem je to da ne postoje mehanizmi koji bi omogućili demokratski nadzor od strane parlamenta nad subjektima privatne sigurnosti. Ali, u svijetu uvijek postoje izuzeci. Može se navesti primjer Velike Britanije, gdje se može analizirati kako su se uspostavili mehanizmi za nadzor nad PSK. Zakonska osnova za rad privatnih sigurnosnih kompanija u Velikoj Britaniji je donesena 2001. godine. Zakon o privatnoj sigurnosnoj industriji uspostavio je Agenciju za sigurnosnu industriju (Security Industry Authority – SIA) unutar Ministarstva unutrašnjih poslova Velike Britanije (Home Office UK). S te tačke gledišta, ova agencija je zadužena za odobravanje i izdavanje dozvola za rad privatnih sigurnosnih kompanija u Velikoj Britaniji. „Međutim, osim nadzora koji vrši tokom odobravanja dozvola i pregleda ugovora koje privatne sigurnosne kompanije potpišu sa klijentima, Agencija za sigurnosnu industriju je također dužna da upućuje izvještaje ministru, koji obavještava Zajedničku komisiju o sigurnosti oba Doma parlamenta (House of Commons i House of Lords) po potrebi, to znači, u slučaju Velike Britanije, zakonska regulativa, koja je oformila Agenciju unutar Ministarstva unutrašnjih poslova Velike Britanije, određuje da

³⁷ Ibid

Ministarstvo unutrašnjih poslova Velike Britanije izvještava Parlament o aktivnostima i radu privatnih sigurnosnih kompanija, i tako uspostavlja parlamentarni nadzor.”³⁸ Ono što se podrazumijeva pod terminom parlamentarnog nadzora u ovom slučaju se odnosi na instance kršenja ljudskih prava, kao i vladavine prava. Isto tako, Ministarstvo unutrašnjih poslova Velike Britanije je nadležno izvještavati Parlament o izdatim dozvolama, kao i procesu “vetting-a”, tj. provjeravanja dosjea zaštitara. I tako u 2007. godini, postoji slučaj gdje je se ispostavilo da je usljed nedovoljnog inspekcijskog nadzora, veliki broj ilegalnih imigranata, bez radnih dozvola, bio uposlen u privatnim sigurnosnim kompanijama. Nakon ovog slučaja uslijedile su preporuke Parlamenta da Agencija za sigurnosnu industriju odmah poduzme dodatne mjere “vetting-a”, kao i da se privatne sigurnosne kompanije koje su odgovorne za upošljavanje ilegalnih imigranata odmah stave na ponovnu proceduru aplikacija za dozvole za rad. Međutim, u EU postoje definisani parametri po kojima se regulišu privatnih sigurnosnih kompanija.

Osim državnih zakonskih okvira, sa ciljem većeg nivoa poštivanja ljudskih prava, zemlje članice Europske unije su isto tako i potpisnice raznih međunarodnih konvencija i dokumenata. Ova vrsta zakonskih obaveza, kao npr. Montreux Document, osigurava jednu vrstu samoregulacije privatnih sigurnosnih kompanija, uključujući pravila ponašanja. Tako je Europski parlament, vidjevši da je sve veći rastući trend sektora privatne sigurnosti u Europi a i u svijetu, kao i činjenicu da državni zakonski okviri regulišu aktivnosti privatnih sigurnosnih kompanija na njihovoj teritoriji a ne u drugim državama, ukazao na potrebu regulacije privatnih sigurnosnih kompanija na nivou Europske unije.³⁹

³⁸ Ibid

³⁹ Ibid

2. Nadzor nad privatnim sigurnosnim kompanijama u Bosni i Hercegovini

Poznato je da je Bosna i Hercegovina usvojila koncept parlamentarnog nadzora i uspostavila mehanizme demokratske kontrole u izvršnim i zakonodavnim tijelima vlasti. Ovi mehanizmi se odnose i primjenjuju na svaku instituciju vlasti, za koju postoji mogućnost da može prekršiti ljudska prava i zanemariti vladavinu prava. U ovom smislu, Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine ima dvije zajedničke komisije, čiji članovi dolaze iz oba Doma Parlamenta, koji vrše nadzor nad javnim sektorom sigurnosti. U isto vrijeme, entitetski parlamenti rade na isti način i imaju uspostavljene Komisije za sigurnost (Parlament Federacije Bosne i Hercegovine ima dvojne komisije u oba Doma) i Odbor za bezbjednost (Narodna skupština Republike Srpske), koji su zaduženi da obavljaju funkcije nadgledanja sigurnosnih struktura na ovom nivou. Međutim, ako se sa pravne tačke gledišta analizira mehanizam demokratskog nadzora nad privatnim sigurnosnim kompanijama, u Bosni i Hercegovini i na svjetskom nivou može se primijetiti da su ove prakse svedene na minimalan nivo. Kada je u pitanju Bosna i Hercegovina, tu ne postoje osnovani mehanizmi, ili prakse za parlamentarni nadzor (kako na državnom, tako i na entitetskom nivou) rada privatnih sigurnosnih kompanija, kao nedržavnog subjekta sigurnosti. Kao što ne postoji zakonska regulativa na nivou države, tako ne postoje ni odredbe za demokratski nadzor privatnih sigurnosnih kompanija u Bosni i Hercegovini. Odgovornost za privatne sigurnosne kompanije trenutno je preuzelo Federalnog Ministarstva unutrašnjih poslova i kantonalnih MUP-ova u Federaciji Bosne i Hercegovine. Što se tiče Republike Srpske, Centri za javnu bezbjednost su odgovorni za registraciju privatnih sigurnosnih kompanija dok je Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske nadležno za nadzor obavljanja posla, a u Brčkom, Policija Distrikta. Kada je riječ o MUP-u Federacije Bosne i Hercegovine, „policijski službenici najčešće vrše dužnosti kao što je provjera zakonske osnove svake kompanije koja se bavi poslovima osiguranja, pravilnog sprovođenja propisanih mjera zaštite i sigurnosti, poslovnih prostorija, dokumentacije o registraciji i poslovima, tehničke opreme i načina upravljanja i sigurnog držanja oružja i municije”.⁴⁰ Ovo ministarstvo također vrši postupke kontrole o načinu upotrebe oružja od strane privatnih kompanija za poslove obezbjeđenja. Pravnom regulativom je

⁴⁰ Armin Kržalić, Sanja Mihajlović, Parlamentarni nadzor nad radom privatnih sigurnosnih kompanija u BiH, Centar za sigurnosne studije, 2012., str. 10.

predviđeno da nadzor nad provođenjem zakona u Federaciji Bosne i Hercegovine vrši Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova i kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova, u Republici Srpskoj nadzor vrši MUP Republike Srpske a u Brčko Distriktu BiH, Policija BD Bosne i Hercegovine. S tim u vezi, bitno je napomenuti da nadzor ove vrste prije svega podrazumijeva dvije obaveze. Prva obaveza se odnosi na praćenje da li se u svim pitanjima postupaju na način kako je predviđeno i regulisano zakonom. Druga obaveza se tiče preduzimanja odgovarajućih mjera koje će obezbijediti da se sva pitanja rješavaju na način regulisan zakonima. Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova nadzor nad primjenom zakona ostvaruje na tri načina:⁴¹

- Prvi način je nadzor na upravnim aktima, tj. rješenjima koja donose kantonalni organi unutrašnjih poslova. To je takozvani dugostepeni upravni postupak po podnesenim žalbama na prvostepena rješenja koja su donijeli kantonalni organi unutrašnjih poslova;
- Drugi način nadzora je inspekcijski nadzor putem federalnih inspektora. Inspektori vrše nadzor nad radom agencija i službi zaštite koje su ovlaštene da obavljaju poslove fizičke i tehničke zaštite;
- Treći način nadzora od strane Federalnog Ministarstva unutrašnjih poslova predstavlja oblik vršenja nadzora putem prikupljanja podataka, sačinjavanja izvještaja, davanja stručnih objašnjenja i dr. Ovakvim postupkom Federalni MUP želi saznati da li određena pitanja pravilno rješavaju i da li se zakon u tim pitanjima pravilno primjenjuje.

Prethodno navedene tri vrste nadzora prema Kržaliću (2012:10) predstavljaju „način ostvarivanja nadzora od strane Federalnog Ministarstva unutrašnjih poslova, nad primjenom zakona i podzakonskih propisa donesenih na osnovu zakona. Kantonalna ministarstva unutrašnjih poslova nadzor nad primjenom zakona vrše na više načina kao i Federalni MUP, s tim da su izuzetak kantonalni organi jer oni nemaju drugostepeni upravni postupak (to jest ne rješavaju po žalbama).” U obavljanju inspekcijskog nadzora inspektor može privremeno, do roka utvrđenog za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti, rješenjem zabraniti rad agenciji, odnosno pravnom licu koje je organiziralo unutrašnju službu zaštite za obavljanje poslova fizičke ili tehničke zaštite. Na osnovu prethodnih činjenica, zasigurno je da je glavni preduslov da se ova oblast uredi na državnom nivou, jeste predstavlja politička volja, zbog čega je potrebno da PSK, stručna i šira

⁴¹ Armin Kržalić, Sanja Mihajlović, Parlamentarni nadzor nad radom privatnih sigurnosnih kompanija u BiH, Centar za sigurnosne studije, 2012., str. 10.

javnost što bolje upoznaju političke odlučioce sa činjenicom koliko se zapravo ova oblast smatra važnom za sigurnost, ali i za ekonomiju same države.⁴²

⁴² Armin Kržalić, Sanja Mihajlović, Parlamentarni nadzor nad radom privatnih sigurnosnih kompanija u BiH, Centar za sigurnosne studije, 2012., str. 11

ČETVRTI DIO

NEDOSTACI PRIVATNOG SEKTORA SIGURNOSTI U BOSNI I HERCEGOVINI U ODNOSU NA STANJE RAZVIJENOSTI SISTEMA SIGURNOSTI

Kada se govori o sigurnosti i njegovom sistemu, bez obzira ko su njegovi akteri, može se reći da je uvijek bio vitalno područje za vladajuće strukture. S tim u vezi može se zaključiti da je sistem sigurnosti povezan i da zavisi od političkog sistema i pravne uređenosti države. Svima je poznato da je Bosna i Hercegovina kao država veoma složena, i da u njoj nije zastupljeno ni pravno, a ni administrativno jedinstvo, konkretno u ovom slučaju kada je riječ o sigurnosti i njegovim sistemima sa naglaskom na policijski sistem i privatni sistem sigurnosti koji je uređen sa tri neusklađena zakona koji proizlaze iz Dejtonskog političko-administrativnog ustrojstva Bosne i Hercegovine. Ovakav način uređenja sistema privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini (Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine,⁴³ Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti Republike Srpske,⁴⁴ i Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti Brčko Distrikta),⁴⁵ nije u stanju da odgovori svim potrebama koje opterećuju ovaj sistem sigurnosti.

1. Nedostaci zakonske uređenosti sektora privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Kada je riječ o zakonskoj regulativi sektora privatne sigurnosti u BiH, trenutno stanje u Bosni i Hercegovini predstavlja, kao što je rečeno sliku administrativno-političko ustrojstva države Bosne i Hercegovine. Jedan od najvećih problema predstavlja nepostojanje okvirnog zakona o zaštiti ljudi i imovine na nivou Bosne i Hercegovine. Manjkavost, odnosno nedostatak krovnog zakona koji bi regulisao sektor privatne sigurnosti u BiH opstruira potpunu kontrolu kada je u pitanju sam rad privatnih sigurnosnih kompanija za zaštitu ljudi i imovine. Nedostatak krovnog zakona o zaštiti ljudi i imovine kao konsekvencu proizvodi i manjkavost u pogledu inspekcijских organa na nivou Bosne i Hercegovine koji bi ovu djelatnost na ovom nivou pratili i nadzirali, a entitetski

⁴³ Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine (Službene novine FBiH broj 78/08)

⁴⁴ Zakon o agencijama za osiguranje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 50/02)

⁴⁵ Zakon o agencijama za osiguranje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti (Službeni glasnik Brčko Distrikta, broj 20/04)

zakoni ne daju ovlaštenje i mogućnost za zaštitu infrastrukture, kojom direktno upravlja Bosna i Hercegovina ili koja je u njenom vlasništvu.⁴⁶ Osim, nedostatka državnog zakona o zaštiti ljudi i imovine, koji bi potpunije i uspješnije uređivao sektor privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini, postoji još niz neusklađenosti i anomalija kada je u pitanju regulativa privatne sigurnosti u BiH. Sljedeći nedostatak vezan za entitetske zakone koji uređuju sektor privatne sigurnosti u BiH jeste neuključenost i izostavljanje jedne od glavnih komponenti privatne sigurnosti, a to je detektivska djelatnost. Nedostatak ovog elementa se odnosi samo na entitet Federacije Bosne i Hercegovine, odnosno na Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine,⁴⁷ što znači da je u preostala dva zakona koji pokrivaju područje Republike Srpske i Brčko Distrikta ova djelatnost uključena. Detektivska djelatnost podrazumijeva poslove prikupljanja i obrade podataka i materijalnih dokaza.⁴⁸ Ovlašćenje za obavljanje detektivskih poslova može se izdati licu koje:

- a) je državljanin Republike Srpske ili BiH i ima prebivalište u Republici Srpskoj,
- b) je navršilo 25 godina,
- c) ima visoku ili višu stručnu spremu (završene studije tehničke struke prvog ciklusa čijim se završetkom stiče 240 ECTS bodova, odnosno 180 ECTS bodova),
- d) ima završen pripravnički staž kod privatnog detektiva u trajanju od 12 mjeseci,
- e) svojim dosadašnjim načinom života, ponašanjem ili djelatnošću ukazuje da će savjesno i odgovorno obavljati detektivske poslove,
- f) ima opštu zdravstvenu sposobnost i posebnu duševnu i fizičku sposobnost, što dokazuje uvjerenjem ovlašćene zdravstvene ustanove i
- g) ima položen stručni ispit za privatnog detektiva, koji je položen pred ispitnom komisijom Ministarstva.

⁴⁶ Cikotić, Selmo, Smajić, Mirza, Delić, Haris, Subašić, Nihad: NACIONALNA SIGURNOST I PRIVATNA ZAŠTITA, Fakultet političkih nauka, Sarajevo 2018. god., str. 157

⁴⁷ Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine (Službene novine FBiH broj 78/08)

⁴⁸ Član 35. Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti (Sl. Glasnik RS br. 4, 2012. godine)

(2) Lice koje ima tri godine radnog iskustva na policijskim poslovima u Ministarstvu, vojno-bezbjednosnim poslovima Ministarstva odbrane, odnosno Vojne policije, te drugim poslovima bezbjednosne prirode, obavještajnim, istražnim poslovima ili poslovima izvršenja krivičnih i prekršajnih sankcija ispunjava uslove propisane stavom 1. t. g) i e) ovog člana.

(3) Licu iz člana 16. ovog zakona može se izdati, nakon što istekne propisani rok, ovlaštenje za obavljanje detektivskih poslova pod uslovima iz stava 1. ovog člana.

(4) Ispit za privatnog detektiva polaže se nakon sprovedenog pripravničkog staža.⁴⁹

Iako na području Federacije BiH postoji realna potreba i potražnja za ovom vrstom sigurnosne usluge, ali budući da ona nije zakonski uređena trebalo se je nešto preduzeti, kako Ahić (2013:12) navodi da određene političke strukture nisu imale dovoljno zainteresiranosti da preduzmu konkretne mjere u vezi sa ovim pitanjem, iako postoji Nacrt zakona o privatnim detektivima FBiH s amandmanima i koji je usvojio Predstavnički dom Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine 2010. godine, ali iz nepoznatih razloga do današnjeg dana Dom naroda ga nije uvrstio na dnevni red niti je razmatran. Dalje, prema mišljenju Ahića (2013:12) koji tvrdi da bi „donošenje ovog zakona upotpunilo i obogatilo privatnu djelatnost iz oblasti sigurnosti na prostoru Federacije BiH kao što su to učinili drugi dijelovi naše države (Brčko Distrikt i Republika Srpska) no, ako se zanemari tržište i sistem ponude i potražnje po strani i ako se vrati na pomenuti zakon, jer se iskristalisalo nešto novo iz navoda u vezi istog, konkretnije, postavilo se jedno pitanje čiji se odgovor vrlo moguće krije u bojazni da će zastupnici Parlamenta Federacije BiH postati predmet detektivskih istraga u više navrata zbog nelegalnih aktivnosti, pa iz volontarističkih razloga opstruišu izglasavanje predmetnog zakona.”

Nepotpuno riješeni problemi političke i administrativne prirode i još uvijek prisutne međunacionalne i međuetničke napetosti imaju za uzrok podijeljenost policijskih struktura i državnih institucija, ali i industrije privatne sigurnosti. Uz tri različita zakonska okvira na snazi (Federacija BiH: Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine; Republika Srpska: Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti Republike Srpske; Brčko distrikt BiH: Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i

⁴⁹ Član 36. Zakon o agencijama za obezbjeđenje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti (Sl. Glasnik RS br. 4, 2012. godine)

imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti Brčko distrikta BiH), samostalan zakonski okvir koji bi uređio privatni sektor sigurnosti na cijelom području Bosne i Hercegovine još uvijek nije ni na vidiku. Navedeni entitetski zakoni, koji su u mnogo toga ograničeni, ipak obezbjeđuju mehanizme za funkcionisanje privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini, ono što još dodatno otežava situaciju jeste i činjenica da je u Federaciji Bosne i Hercegovine provođenje postojećeg zakonodavstva preneseno na nivo kantona. To bi ujedno bio i sljedeći nedostatak zakonske uređenosti privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini, s ovim se želi reći da ovlaštenja privatnih sigurnosnih kompanija iz jednog entiteta ne važe u drugom entitetu ili u Distrikt Brčkom. Ovo se može objasniti najprostijim načinom, da bi jedna zaštitarska agencija obavila transfer novca od Brčkog do Doboja, ona mora da prođe kroz tri različite zakonske regulative. Uzimajući ovo u obzir, dolazi se do zaključka da privatne sigurnosne kompanije u Bosni i Hercegovini mogu pružati svoje usluge i vršiti svoju djelatnost samo na područjima entiteta u kojima su i registrovane, što ih automatski ograničava da pružaju svoje usluge i vrše djelatnost u drugom entitetu ili Distriktu Brčko. Kada bi privatna zaštitarska kompanija iz jednog entiteta, s ciljem obavljanja svojih poslovnih djelatnosti, bila primorana da pređe na prostor drugog entiteta, tada bi sasvim sigurno prekršila određene odredbe zakona koje regulišu privatni sektor sigurnosti u tom entitetu, čime bi se izložila sankcijama i kaznenim mjerama.

Ovakav način uređenja sektora privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini prisiljava vlasnike privatnih zaštitarskih agencija da osnuju nove podružnice ili kompanije u drugom entitetu i distriktu, što bi samo uduplalo troškove vlasnicima zaštitarskih agencija, jer za osnivanje podružnice ili nove kompanije u drugom entitetu ili kantonu potrebno je da se obezbijede sva materijalno – tehnička sredstva, ljudstvo i oprema, što predstavlja velik trošak novca, i stavlja male kompanije u nezavidan položaj. Sljedeće rješenje bi bilo da se napravi neki ugovor sa ‘‘domaćim’’ agencijama iz tog entiteta ili distrikta kako bi se mogla ostvariti potpuna zaštita, koja bi mogla da obuhvati čitavo područje Bosne i Hercegovine bez entitetskih granica. Prema mišljenju Ahića (2015:170) „različitost i međusobna neusklađenost zakonskih rješenja implementiranih u Brčko distriktu BiH i dva ostala BiH entiteta već duži niz godina generišu brojne organizacione, tehničke i administrativne probleme privatnim BiH sigurnosnim kompanijama, stvarajući i srazmjerno negativnu percepciju BiH sigurnosnog tržišta kod inostranih privatnih sigurnosnih kompanija, pogotovo onih sa ambicijama za širenje na tržišta u razvoju. Učestvovanje bosanskohercegovačkog privatnog sektora sigurnosti u aktivnostima i

inicijativama koje provodi Konfederacija europskih sigurnosnih službi (koja ima ulogu krovnog udruženja evropske industrije privatne sigurnosti) je, zbog nepostojanja jedinstvenog nacionalnog strukovnog udruženja u Bosni i Hercegovini, prosto nemoguće.

U pogledu povremene saradnje između privatnog sigurnosnog sektora u BiH i Konfederacije europskih sigurnosnih službi, Ahić (2015:171) smatra „da je ona veoma oskudna i ograničena, što za posljedicu najveću štetu nanosi upravo privatnoj sigurnosnoj industriji u BiH, iako na području privatne sigurnosti Bosna i Hercegovina gaji i njeguje veoma otvorenu saradnju sa svim zemljama u regionu, njezina, uslovno rečeno, „izolacija“ u smislu nemogućnosti raspolaganja informacijama i drugim korisnim resursima iz vrijedne CoESS – ove ponude, neminovno se odražava i odražavaće se negativno kako na trenutnu situaciju tako i na dinamiku budućeg razvoja privatne sigurnosne industrije u BiH”. Osim toga, bez funkcionalnog nacionalnog udruženja, tržišni igrači u BiH i nadalje će ostati poprilično hendikepirani, kako zbog nemogućnosti da na artikulisan i na dijalogu zasnovan način dođu do prihvatljivih rješenja za neke od gorućih problema struke, tako i zbog nemogućnosti da na organizovan način i uz maksimalnu zaštitu vlastitih interesa i interesa struke budu predstavljeni i zastupani pred državnim organima u BiH, ali i pred relevantnim predstavnicima privatne sigurnosti na evropskom i globalnom nivou (Bogunović, 2013).

Žalosno je da, dok se Bosna i Hercegovina bori sa usklađivanjem domaćih zakona na entitetskom nivou, u Evropskoj uniji su se već javile inicijative za harmonizaciju zakona iz ove oblasti na nivou EU. Pokazalo se da trenutno postoji „veliki disparitet u reguliranju rada privatnih sigurnosnih agencija u Evropi“. Prema Global Facilitation Network for Security Sector Reform, „državne regulative privatnih sigurnosnih agencija (PSC) i njihovih aktivnosti često su slabe, nekad i ne postoje“, što rezultuje „slabim nivoom profesionalizma i usluga, a kao krajnji rezultat može imati i negativne posljedice po pristup pravdi i sigurnosti“.⁵⁰ Zbog ovih razloga institucije EU žele standardizirati zakonsku regulative, potreba standardizacije privatnog sektora sigurnosti nije samo briga EU članica; to je posebno važno za zemlje kandidatkinje kako bi izbjegle kasnije političke, ekonomske i društvene poteškoće po pristupu (Omerašević i Higgins, 2012). „Svijest o privatnoj i korporativnoj sigurnosti je kod vrhovnog menadžementa u BiH

⁵⁰ Jasmin Ahić, Harmonizacija zakonske regulative privatne sigurnosti u BiH u kontekstu evropskih integracija, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, 2015., str. 171.

posljednjih godina slabo napredovala, posebno u poređenju sa stanjem kada se potreba razvoja sistema sigurnosti u kompanijama posmatra isključivo kroz usluge tehničke i fizičke zaštite, a kamoli drugih vidova zaštite.’’⁵¹

Iako je korporativna sigurnost i njena normativna dimenzija, kako je rečeno, nerazvijena, rastući sektor privatne sigurnosti, koji se po modelu vanjskog angažovanja sigurnosti u preduzećima (outsourcinga) često angažuje za vršenje određenih sigurnosnih funkcija u kompanijama, dodatno prate brojni problemi, koji su zbog zajedničkog pravnog, političkog, ekonomskog i kulturnog naslijeđa karakteristični za BiH. Među njima, kao najvažniji se javlja izostanak odgovarajućih standarda i profesionalne etike u radu, neadekvatna obučenost kadra i nedovoljna materijalno – tehnička opremljenost firmi za privatno osiguranje. Problem, uz sve navedeno, predstavljaju i netransparentne veze subjekata privatne sigurnosti sa državnim sigurnosnim strukturama u BiH.⁵² Naime, kako je spomenuto u radu, trenutni Zakoni o agencijama za zaštitu ljudi i imovine su definisali osnivanje agencija i njihov rad, propisali sredstva pri vršenju tih poslova, propisali obuku i način sticanja sertifikata, itd. S obzirom da su ovo zakoni koji prvi put na ovim prostorima regulišu ovu oblast, donekle je riješeno vrlo važno pitanje zaštite ljudi i imovine. Međutim, određene odredbe istih zakona nisu na najadekvatniji način riješile neka pitanja. To se prevashodno odnosi na način i dužinu obuke kandidata kojom se osposobljavaju za budućeg zaštitara ili za odgovorno lice. Postojeći šestodnevni program obuke nije dovoljan za kvalitetno osposobljenog i obučenog zaštitara koji će sutra imati vrlo odgovornu ulogu u sistemu zaštite.

Dosadašnja iskustva su potvrdila da je određeni broj čuvara nekada, pa i danas, u direktnoj ili indirektnoj vezi sa osobama sklonim vršenju krivičnih djela, između ostalih i pljački banaka. Naime, analitičko – operativna istraživanja pokazala su vremenom da je veoma visok postotak slučajeva pljački, teških razbojništava i ostalih oblika teških krivičnih djela u kojima se pokazala direktna povezanost između izvršioca tih djela i osoba koja sun a direktan ili indirektan način imala ulogu zaštite ljudi i imovine. Ovaj problem je uočila i javnost i nadležne institucije, ali se nije reagovalo na vrijeme, pa privatni sistem sigurnosti i sad nosi teret iz prošlosti i stavlja se u negativan kontekst i generalizuju se pojedini (bliske privatno – poslovne veze vlasnika agencija

⁵¹ Ibid

⁵² Ibidem

sa kriminalnim organizacijama i političkim partijama, upošljavanje lica u agencijama privatne sigurnosti iz kriminalnog miljea ili sumnjive prošlosti kao i osoba iz domena javne sigurnosti, nezakonita primjena ovlaštenja naročito fizičke sile itd.).

2. Odnos javnog i privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Iako su privatne sigurnosne kompanije nedržavni subjekti sigurnosti, one su ipak proizvod države i država ih tretira na isti način kao i druge sigurnosne sisteme. Međutim, državni subjekti sigurnosti posmatraju na različite načine vandržavne aktere sigurnosti, misleći prvenstveno na policijski sistem štootežava svakako lošu situaciju, posebno pri rješavanju određene problematike iz oblasti sigurnosti zajedničkim snagama i saradnjom policijskog i zaštitarskog sektora. U tom kontekstu još uvijek su naglašene suprotnosti i negodovanja policijskog sistema kao i jasan stav da isti može samostalno ostvarivati svoju funkciju i unapređivati stanje sigurnosti unutar države bez pomoći privatnog sistema sigurnosti.

Policijski sistem još uvijek nije saglasan da im je neko oduzeo dio ovlasti i dao u ruke fizičkim licima odnosno privatnim akterima, iako im oni nisu prijetnja. U pogledu odnosa policijskih struktura i privatnog sektora sigurnosti Ahić (2013:12) je decidan gdje navodi da „ono što još više otežava situaciju jeste i sam odnos između policijskih struktura i privatnog sektora sigurnosti, ndikativni su antagonizmi tokom razrješavanja sigurnosnih problema na kojima su zajednički angažovani i jedan i drugi, posebno tokom zajedničkog osiguravanja javnih manifestacija.”⁵³ Uvaženo je pravilo da se u slučaju propusta tokom zajedničkog angažmana u vezi sa pitanjem osiguranja manifestacija sportskog karaktera prebacuje nadležnost i odgovornost s jednih na druge, fer i korektna saradnja skoro da se ne može ni vidjeti, policijski sistem se tada ne može skrivati iza svojih navoda da je operativna samostalnost neupitna, jer ne raspolažu dovoljnim brojem ljudstva, dok im materijalno – tehničkih sredstava ne manjka. S druge strane, privatne sigurnosne kompanije raspolažu sa dovoljnim brojem kadra, ali su oni zbog zakonske odredbe hendikepirani, i u slučaju narušavanja sigurnosti u većem obimu, a zbog nemogućnosti posjedovanja zaštitne opreme i širih ovlaštenja koja se odnose na sredstva prinude zaista su nemoćni i razumno je da traže potporu policijskih struktura.⁵⁴ Ali, i pored profesionalno

⁵³ Jasmin Ahić, Almir Pustahija, Mirela Omerović, Sistem privatne sigurnosti u BiH – Predrasude, izazovi i perspektive, FKKSS, Sarajevo, 2013. 12. str.

odrađenog posla od strane zaštitara uvijek će biti prigovora na iste kako od više instance tako i od policijskih struktura neposredno. Nasilje na sportskim događajima ionako nije esencijalno državno pitanje, ali to ne znači da ga treba tolerisati već da se promijeni pristup u načinu njegovog rješavanja, jer postojeće mjere prevencije nisu u većini situacija dostatne.

Profesionalnost je koštala mnoge zaštitare, prvenstveno zbog narušavanja psiho-fizičkog zdravlja, ozbiljnih tjelesnih povreda na radu, egzistencije itd. Stoga, ako se zbog sigurnosnih zahtjeva i normativa ne mogu u potpunosti otkloniti ili smanjiti za zdravlje opasni radni uslovi i uslovi radnog okoliša, konstatovano je i daje se na analizu prijedlog da se uniformisanom sektoru u privatnim sigurnosnim kompanijama omogući pravo na pojedine beneficije u obavljanju gore navedenih radnih zadataka.

U praksi je evidentno da neka forma saradnje privatnog i javnog sigurnosnog sektora postoji. Najočigledniji primjeri za to očituju se u direktnoj liniji operativne saradnje, kada po pozivu zaštitara pripadnici sektora javne sigurnosti odgovaraju kako svojim prisustvom tako i intervencijom, u konkretnim slučajevima ugrožavanja ljudi i imovine, koje uoče ili evidentiraju zaštitarske agencije.

Komunikacija sa policijom i uopšte državnim organima u oblasti javne sigurnosti, privatne sigurnosne kompanije ostvaruju uglavnom onda kada se dogodi neko krivično djelo u području objekta koji osiguravaju. Kako privatne zaštitarske agencije nemaju pravo da vrše uviđajne i istražne radnje (osim u okviru privatne detektivske djelatnosti), to su prinuđene da o tome obavijeste lokalne policijske snage i prepuste im te poslove, nakon čega se uključuju, ako za to ima potrebe, i drugi državni organi, npr. tužilaštvo, sudstvo. Na osnovu rečenog može se zaključiti da koncept partnerstva javnog i privatnog sektora sigurnosti, sa stanovišta pravno-političke osnove i sa stanovišta konkretnih aktivnosti, egzistira u skladu sa postojećim društvenim okolnostima Bosne i Hercegovine. Defragmentacija policijske strukture, uski pogled na vlastite kratkoročne interese, prebacivanje odgovornosti, orijentacija samo ka posljedici neke su od negativnih karakteristika koje se poneka mogu uočiti u odnosima državnih sigurnosnih i privatnih sigurnosnih kompanija.

⁵⁴ Ibid

Koliko god privatna sigurnost imala podrške u savremenim društvima, „na ovaj segment sistema sigurnosti u zemljama u tranziciji, a time i u BiH i okruženju, još se uvijek gleda s oprezom, u očima šire javnosti ovaj način organizacije unutar sistema sigurnosti, ipak se vidi kao potencijalna opasnost u smislu uspostavljanja još jednih oružanih snaga.”⁵⁵ Zbog sve većeg značaja i širenja privatnih zaštitarskih agencija, u zemljama koje su u procesu tranzicije, posebno se insistira da državna tijela i institucije na demokratski način kontroliraju ovaj sektor, a u cilju osiguravanja minimalnih standarda nadzora i kontrole nad ovim važnim činiocima sveukupnog sistema sigurnosti. U suprotnom, osnovni demokratski principi bi bili dovedeni u opasnost. Prezentirana specifičnost državnog uređenja Bosne i Hercegovine onemogućila je jedinstveno rješavanje ovog pitanja na nivou države, ali zbog njegovog značaja, pitanje kontrole i nadzora nad zaštitarskim i detektivskim agencijama regulirano je zakonskim propisima, donesenim od zakonodavnih organa entiteta i Brčko Distrikta BiH. Ovim propisima, kontrola i nadzor nad radom zaštitarskih i detektivskih agencija je stavljena u isključivu nadležnost, nadležnih agencija za provođenje zakona. Ukoliko se koncept partnerstva javnog i privatnog sigurnosnog sektora posmatra kroz prizmu pozitivnih zakonskih propisa, može se primijetiti da trenutno stanje odražava činjenica da su agencije za provođenje zakona nadležne za vršenje poslova kontrole i nadzora zakonitosti rada zaštitarskih i detektivskih agencija. Treba zaključiti da u budućnosti treba težiti ne samo ovakvom načinu njihove međusobne interakcije nego je potrebno uspostaviti intenzivniju i profesionalniju saradnju između njih te u tom kontekstu i donijeti odgovarajuće propise da bi se ta saradnja i kooperacija odvijala u normalnim, pravno reguliranim uslovima.

3. Upravljanje ljudskim resursima

Iako su prethodni problemi bitni i značajni za rješavanje u fokusu interesovanja je ipak jedan od najvećih koji bi prije definisali kao urgentno stanje, a odnosi se na upravljanje ljudskim resursima u privatnim agencijama za zaštitu. Oduvijek je ovaj problem bio potpuno zanemaren, iako je bilo govora u javnosti o istom, ali bez ikakve reakcije, pa ako se ne može pravovremeno i adekvatno riješiti, o njemu treba govoriti sasvim otvoreno.

⁵⁵ Jasmin Ahić, Almir Pustahija, Mirela Omerović, Sistem privatne sigurnosti u BiH – Predrasude, izazovi i perspektive, FKKSS, Sarajevo, 2013. str. 13.

Ljudski resursi su osnova i pokretačka snaga svake privatne sigurnosne kompanije. Njihovim pravilnim upravljanjem i rukovođenjem može se ostvariti svaka postavljena poslovna vizija i cilj. To iz ugla zaštitarske djelatnosti treba da znači da je menadžment odgovoran za gotovo svaki propust i napredak koji niži nivo odnosno zaštitari naprave. Stoga je zadaća menadžmenta da pravilno izvrši regrutaciju i selekciju neposrednih izvršilaca poslova zaštite (zaštitara), da ih postavi na adekvatne pozicije u skladu sa njihovim kvalifikacijama, psiho – fizičkim i drugim sposobnostima i mogućnostima, da ih konstantno dodatno edukuje i da ih motiviše. Odnosno to prvenstveno znači da se radi na njihovom profesionalnom razvoju i njegovanju kolegijalnih odnosa, a pri tome primjenjujući zakonske i druge pravne odredbe. Ljudi su ključni problem, ali i rješenje tih problema, stoga, menadžeri privatnih sigurnosnih agencija trebaju zadovoljiti neke osnovne kriterije kao što su pravičnost, stručnost, profesionalnost, multidisciplinarnost da bi na pravi način rukovodili ljudskim resursima.

Kada su u pitanju ljudi, odnosno profili i spretni ljudi koji su iz sektora privatne sigurnosti, oni moraju da ispunjavaju niz uvjeta koji su potrebni da bi bili kompetentni za rad u ovom sektoru. Kao prvo i osnovno, kada je riječ o njihovoj selekciji, oni moraju da ispunjavaju uslove koji se tiču Zakona o agencijama i unutrašnjim službama,⁵⁶ a to su:

- 1) da su državljani Bosne i Hercegovine;
- 2) da imaju sertifikat za obavljanje poslova zaštite;
- 3) da su tjelesno i duševno sposobni obavljati poslove zaštite;
- 4) da imaju najmanje srednju školu, s tim da lice koje obavlja poslove tehničke zaštite ima odgovarajuću školu tehničkog smjera, a odgovorno lice najmanje višu školsku spremu;
- 5) da se protiv lica ne vodi krivični postupak, da nije osuđivano za krivično djelo za koje je izrečena zatvorska kazna, osim krivičnih djela protiv sigurnosti javnog prometa, odnosno da nije oglašeno odgovornim za prekršaj protiv javnog reda i mira sa obilježjem nasilja;
- 6) ne može biti lice koje je bilo koji organ za provođenje zakona u Bosni i Hercegovini otpustio zbog nesavjesnog vršenja dužnosti i

⁵⁶ Službene novine FBiH, broj: 78/08 i 67/13

7) ne može biti lice koje je COMSFOR smijenio iz vojne službe, u skladu sa "Uputstvom stranama".

Prema Cikotiću (2018:134), ono što još treba dodatno da odlikuje zaštitare, odnosno njihove rukovodioce jeste:

- stabilan karakter,
- moralni integritet,
- poštenje,
- profesionalno samopuzdanje,
- ljubav prema poslu zaštite,
- spremnost na prihvaćanje rizika,
- spremnost na timski rad,
- spremnost na individualni rad,
- čuvanje poslovne tajne poslodavaca ili klijenta te čuvanje službene tajne,
- dobru moć zapažanja,
- ozbiljnost,
- razmišljanje,
- komunikacijske sposobnosti,
- preuzimanje odgovornosti, rješavanje konfliktnih situacija i problema sigurnosne prirode,
- emocionalna inteligencija.

Ono što je još bitno navesti u vezi osoblja koje čini sektor privatne sigurnosti jeste njihova obuka i školovanje. Veoma je važno postaviti određene standarde u pogledu elementarnih sposobnosti kako pojedinaca tako i agencija u cjelosti. Tu prije sve svega treba podići kriterije u pogledu certifikacije osoblja i agencija za zaštitu ljudi i imovine. Nivo znanja kao i posjedovanje opreme je u uskoj vezi, stoga to treba uporedo i zahtijevati od pravnih lica koja su registrovana za obavljanje ovih poslova. Kada su pojedinci u pitanju podjednako su važne fizička spremnost kao i praktično znanje koje jedan zaštitar posjeduje. Realno stanje je da pojedinačni kursevi nisu konačno rješenje kada je usavršavanje u pitanju. Proces edukacije i treninga bi trebao da bude kontinuirani proces koji bi se odvijao u sklopu agencija za zaštitu ljudi i imovine. Autonomnost u edukaciji je prije svega važna jer svaka agencija ima specifičan način funkcionisanja i prilagođavanja klijentima koji ih angažuju. Stručna lica koja djeluju u agenciji trebaju da razrade

plan i program djelovanja svog osoblja u skladu sa konkretnim zadacima sa kojim se suočavaju. Obaveza za obukom osoblja privatnih sigurnosnih kompanija prisutna je u oba entiteta. U FBiH ovo je regulisano priručnikom 'Obuka za sticanje certifikat', obuka se sastoji od 40 sati teorije i 10 sati prakse. Ovu obuku izvode Federalni MUP, Fakultet kriminalističkih nauka i kantonalni MUP.⁵⁷ Završni usmeni ispit zasniva se na teorijskom dijelu obuke. Što se tiče FBiH, izgleda da je u praksi ovaj ispit prilično ozbiljan, pri čemu predavači vode evidenciju o izostancima učesnika kako bi bili sigurni da su kandidati ispunili određeni broj časova kako teorijskog tako i praktičnog dijela programa. Osobe koje ne ispunjavaju ove zahtjeve ne mogu polagati ispit i do sada nisu registrovani slučajevi zloupotrebe. Obuka u Republici Srpskoj je teorijska i praktična i izvode je MUP ili lica ovlašćena od ovog ministarstva. Obuka u oba entiteta obuhvata rukovanje i upotrebu vatrenog oružja i tehnike savladavanja i zasniva se na Osnovnim principima UN upotrebe sile i vatrenog oružja od čuvara reda i mira.

U FBiH interni propisi koji regulišu rad PSK dati su u pravilniku 'Pravila reda i ponašanja zaposlenih i radnika preduzeća'. Ovaj pravilnik sadrži: radno vrijeme, pravila ponašanja, način pozajmljivanja i vraćanja oružja, dolazak i odlazak s posla, raspored smjena, boju uniforme, unutrašnju organizaciju i strukturu zaposlenih. Strane firme i ambasade koje angažuju lokalne radnike privatnog osiguranja da ih čuvaju ne zahtijevaju, u okviru procedure raspisivanja konkursa, da osoblje bude obučeno prema nekim posebnim kriterijima.

Dosadašnje iskustvo pokazuje da radnici privatnih sigurnosnih kompanija u prosjeku pokazuju dobar stepen profesionalizma u svom poslu.

4. Preporuke za dalji razvoj privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini

Kada su u pitanju preporuke za dalji razvoj privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini, tu se najviše treba osvrnuti na prethodne nedostatke koji opterećuju privatni sektor sigurnosti. Konkretno, akcenat je na normativno uređenje sektora privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini, gdje je neophodno uskladiti postojeća tri entitetska zakona koja regulišu privatni sektor sigurnosti u Bosni i Hercegovini. Prije svega, potrebno je da se uklone praznine i nejasnoće koje se tiču shvatanja i primjene entitetskih zakona, kada je riječ o samom osnivanju privatnih

⁵⁷ Kržalić Armin: PRIVATNA SIGURNOST, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2007., str. 52.

agencija za zaštitu ljudi i imovine, prije svega potrebno je izvršiti izmjenu zakona, u smislu omogućavanja rada privatnih sigurnosnih kompanija bez osnivanja podružnica u drugim kantonima Federacije Bosne i Hercegovine. Navodeći primjer trenutnog stanja, ukoliko ste osnovali privatnu sigurnosnu kompaniju na području Tuzlanskog kantona, to ne znači da ste dobili dozvolu za rad u drugim kantonima, vlasnici su primorani da osnuju podružnicu i u drugom kantonu da bi mogli da obavljaju svoje poslove. Stoga je neophodna izmjena ove stavke, prvenstveno zbog smanjenja ekonomskih troškova koji se nanose vlasnicima privatnih sigurnosnih kompanija, uključujući u to opremu, materijalno – tehnička sredstva, ljudstvo itd., također, sličan problem postoji i u drugom entitetu Bosne i Hercegovine, u Republici Srpskoj. Ono što se još nadovezuje na ovaj nedostatak, jeste to da zaštitari, odnosno odgovorna lica, koji su svoje certifikate stekli u Federaciji Bosne i Hercegovine ne mogu obavljati svoje poslove, tj. ne mogu se zaposliti na području Republike Srpske i obrnuto. S ovog aspekta ovo je diskriminirajuće i za građane Federacije, a i za građane Republike Srpske, te je hitno potrebna izmjena ovih odredbi zakona koji regulišu rad privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini. Dalje, što se tiče normativnog uređenja sektora privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini, ne smije se izostaviti potreba da se skrene pažnja na izostanak okvirnog zakona o privatnom sektoru sigurnosti sa kojim bi se privatni sektor sigurnosti mogao dodatno angažovati u sistemu nacionalne sigurnosti, a s obzirom na to da je u istom malo zastupljen. Bosna i Hercegovina bi u smislu izrade državnog zakona o privatnom sektoru sigurnosti, trebala to riješiti poput Sjedinjenih Američkih Država, gdje bi privatni sektor sigurnosti postao dio unutrašnjeg, a možda u neko dogledno vrijeme i dio vanjskog sistema nacionalne sigurnosti, naročito imajući u vidu mirovne operacije u kojima sudjeluje Bosna i Hercegovina, sa svojim vojnicima.

Da bi se napravio ovakav jedan državni zakon o privatnom sektoru sigurnosti potreban je pozitivan politički ambijent i konsenzus, jer je on nezaobilazan faktor u donošenju bilo kakvih odluka. Pored političke podrške, neophodno je, da državni i entitetski sigurnosni dužnosnici, svjesno prepoznaju kapacitet privatnog sektora sigurnosti i da na osnovu toga kreiraju krovni zakon, koji će biti prihvatljiv za sve i koji će privatnom sektoru zaštite omogućiti veće učešće, u sistemu (nacionalne) sigurnosti Bosne i Hercegovine. Ono sa čime bi bile zaključene preporuke što se tiče zakonskog uređenja privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini, jeste da se skrene pažnja nadležnim na nepostojanje detektivske djelatnosti na području Federacije Bosne i

Hercegovine. Bitno je napomenuti da je Nacrt ovog zakona bio 2010. godine u parlamentarnoj proceduri, međutim Dom naroda ga sve do sada iz nepoznatih razloga nije stavio na dnevni red. Bez obzira na to, pod pritiskom Europske unije vlasti u Bosni i Hercegovini će biti primorane da ovu oblast legislativno urede, da se dodatno ne bi proizvodili negativni ishodi po bezbjednost.

Bosna i Hercegovina kao potencijalni kandidat za pristup Europskoj uniji mora da radi na standardizaciji zakonske regulative privatnog sektora sigurnosti, a jedan od standard jeste i detektivska djelatnost, koja postoji u druge dvije administrativne jedinice u Bosni i Hercegovini, a sve to kako bi izbjegle moguće poteškoće vezane za samo pridruživanje Europskoj uniji. Osim toga, sasvim je sigurno da bi se uvođenjem detektivske djelatnosti upotpunio i obogatio privatni sektor sigurnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine, kao što je učinjeno u Republici Srpskoj i Brčko Distriktu. Kako smo vidjeli u provedenom istraživanju da menadžment u privatnim agencijama za zaštitu ljudi i imovine u Bosni i Hercegovini u većini slučajeva se ne pridržava zakonske regulative i ne usklađuje svoje poslovanje sa entitetskim zakonima, pogotovo kada je u pitanju upravljanje ljudskim resursima. Zato je potrebno što brže djelovanje Parlamenta i ostalih organa kada je u pitanju nadzor rada i provođenje zakonske regulative privatnih sigurnosnih kompanija u Bosni i Hercegovini. Sljedeći korak za uređenje privatnog sektora sigurnosti u Bosni i Hercegovini bio bi poboljšanje položaja i uslova radnika zaposlenih u ovom sektoru, jedan od načina da se bi se ovo moglo postići jeste formiranje sindikata, koji bi samostalno, nepristrasno i nestranički funkcionisao. Svrha ovog sindikata bi bila da brine o promociji radnih prava zaposlenika, te zaštititi osnovnih ljudskih prava i sloboda. Kada je u pitanju obuka kandidata za sticanje sertifikata za obavljanje poslova fizičke i tehničke zaštite, nužno je da se uvedu strožije provjere kandidata pri samom apliciranju za sticanje sertifikata, naročito zbog toga što pojedinci stvaraju lošu sliku o sektoru privatne sigurnosti, tu se prvenstveno misli na povezivanje ovog sektora sigurnosti sa kriminalom, upošljavanjem preko prijateljskih ili nekih drugih privatnih veza, upošljavanjem osoba iz kruga kriminalnih organizacija, osoba sumnjive prošlosti, te nezakonitom primjenom ovlaštenja od strane zaštitara itd.

Nadati je se da bi ove mjere bar malo popravile predstavu o privatnim sigurnosnim kompanijama, i predstavile ih u najboljem izdanju. Što se tiče obuke, također bi trebalo da se poveća broj časova koje polaznici pohađaju, posebno kada je u pitanju rukovanje vatrenim oružjem i primjena fizičke sile, sadašnji sistem obuke koja traje četrnaest dana, nije dovoljan da

bi kandidati bili dovoljno obučeni i da bi usvojili potrebna znanja i vještine za obavljanje poslova privatne zaštite. Razlog ovog navođenja jeste sve veći broj slučajeva gdje zaštitari zbog nestručnog rukovanja vatrenim oružjem ranjavaju sami sebe, ali i druga lica, dovodeći tako i sebe i druge u opasnost, što nerijetko završi i sa smrtnim ishodom. Ono što bi još bilo od značaja za rad privatnih sigurnosnih kompanija jeste da vlasnici privatnih agencija za zaštitu ljudi i imovine obezbijede svom osoblju što kvalitetnija sredstva i opremu, naročito kada je u pitanju transport novca ili vrijednosnih papira, kako bi zaštitarima omogućili što bolje i sigurnije uslove za rad i kako bi na neki način smanjili vjerovatnoću pokušaja pljačke ili napada na stvari koje su predmet zaštite.

Još neke od preporuka koje bi se mogle predložiti su da direktori, odnosno vlasnici privatnih sigurnosnih kompanija ulože više truda u zadržavanje svojih radnika, na poboljšanje uslova rada, a to se najviše odnosi na povećavanje plata uposlenika, smanjenje prekovremenih sati radnika, čime bi popravili zadovoljstvo samih zaposlenika, veći entuzijazam za rad, a i na neki način i privukli nova lica u svoje kompanije.

Ono sa čime bi se moglo završiti ovo poglavlje, jesu preporuke koje se odnose na odnos privatnog i javnog sistema policije.

Potreba za saradnjom između privatnog i javnog sistema sigurnosti u društvu javila se i ranije, ali danas je veća nego ikada. Tako, ako želimo govoriti o gradnji modernijeg sistema privatne sigurnosti BiH i efikasnijim načinima kojima bi se izbjegla postojeća problematika naglasak treba staviti na pospješivanju saradnje ova dva sektora naročito u zajedničkom angažmanu pri obavljanju poslova uspostave optimalnog stanja sigurnosti. Preporučljiv model saradnje između privatnog i državnog sistema sigurnosti iniciran potrebama suprotstavljanja svim vidovima protivpravnog ponašanja trebao bi da obuhvata sve oblike saradnje od prikupljanja i razmjene informacija, koordinacije aktivnosti, systemske zajedničke analize sigurnosnih prijetnji na manifestacijama sportskog karaktera, mogućnost razmjene opreme odnosno materijalno – tehnička pomoć, davanje nadležnosti i ovlaštenja višeg ranga od onih koje privatne agencije imaju na entitetskom nivou, kao i da se izvrši harmonizacija sa zakonima država članica Evropske unije, jer oni s više detalja tretiraju materiju privatno – državne saradnje, oblast osnovne i specijalne obuke i druga važna pitanja.

Iz dosadašnjeg iskustva vrlo je moguće da će svaki pokušaj za uspostavu ovakvog vida saradnje s javnim službama sigurnosti, kao i regulacija sistema privatne sigurnosti u BiH na državnom nivou biti onemogućen. Također, u pogledu dosadašnjih iskustava, kada je u pitanju narednih nekoliko godina postojanja i rada privatnog sistema sigurnosti BiH, prisutan je skepticizam kako zbog postojećeg nepromjenjivog poslovanja cjelokupnog menadžmenta sektora sigurnosti u vezi sa pitanjem upravljanja i tretiranja ljudskim resursima, neusklađenosti entitetskih zakona što nikoga od nadležnih institucija ne zabrinjava, zatim zbog ne produbljivanja i proširivanja ponuda usluga zaštite, kao i zbog svih prikrivenih i uočenih nepravilnosti, propusta, problema i nedostataka privatne sigurnosti bosanskohercegovačkog društva, ali to opet ne znači da se neće iznaći i što je još važnije sprovesti optimalan model sistema privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini.

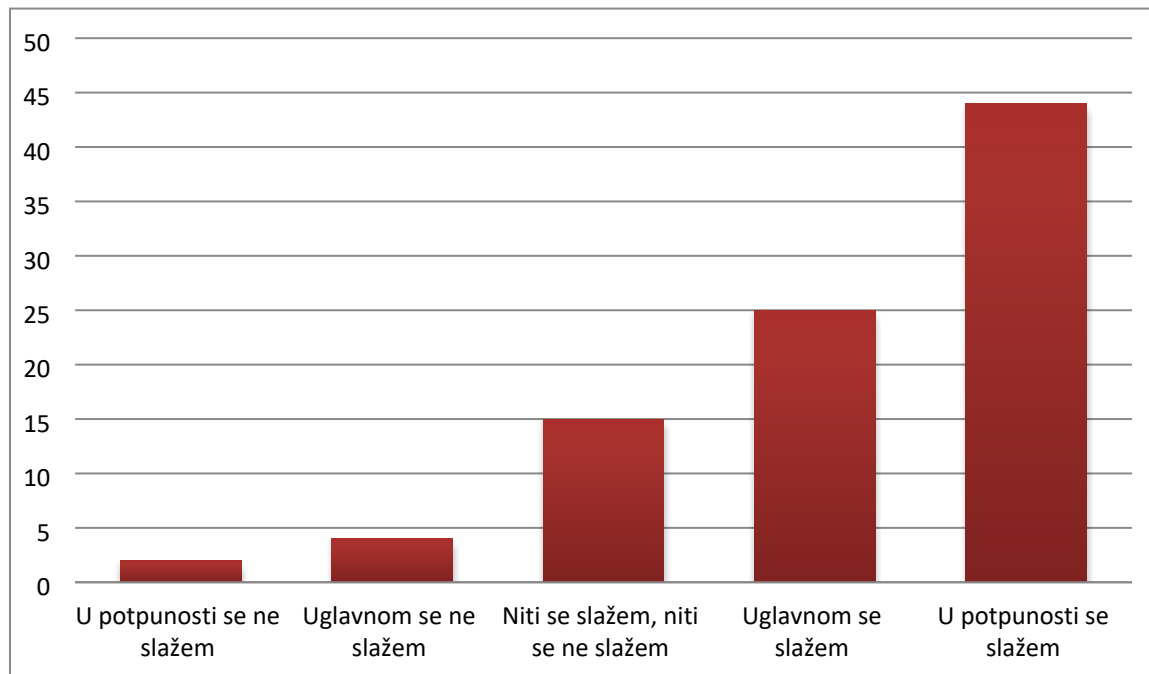
PETI DIO

ANALIZA I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Provedeno istraživanje je obuhvatilo 90 ispitanika zaposlenih u sektoru privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini. Na osnovu anketnog upitnika cilj nam je bio da prikazemo stavove i mišljenja ispitanika, odnosno lica koja su pripadnici privatnog sektora sigurnosti o trenutnoj normativnoj uređenosti ovog sektora sigurnosti, zatim o trenutnom stanju uslova rada zaposlenih u agencijama za zaštitu ljudi i imovine u BiH, te o poštivanju i provođenju zakonskih odredbi koje se odnose na osnovna radna prava zaposlenih.

Na pitanje: Smatram da bi donošenje okvirnog zakona koji bi uređivao privatni sektor sigurnosti u Bosni i Hecegovini pozitivno utjecalo na kvalitet rada privatnih sigurnosih kompanija ?

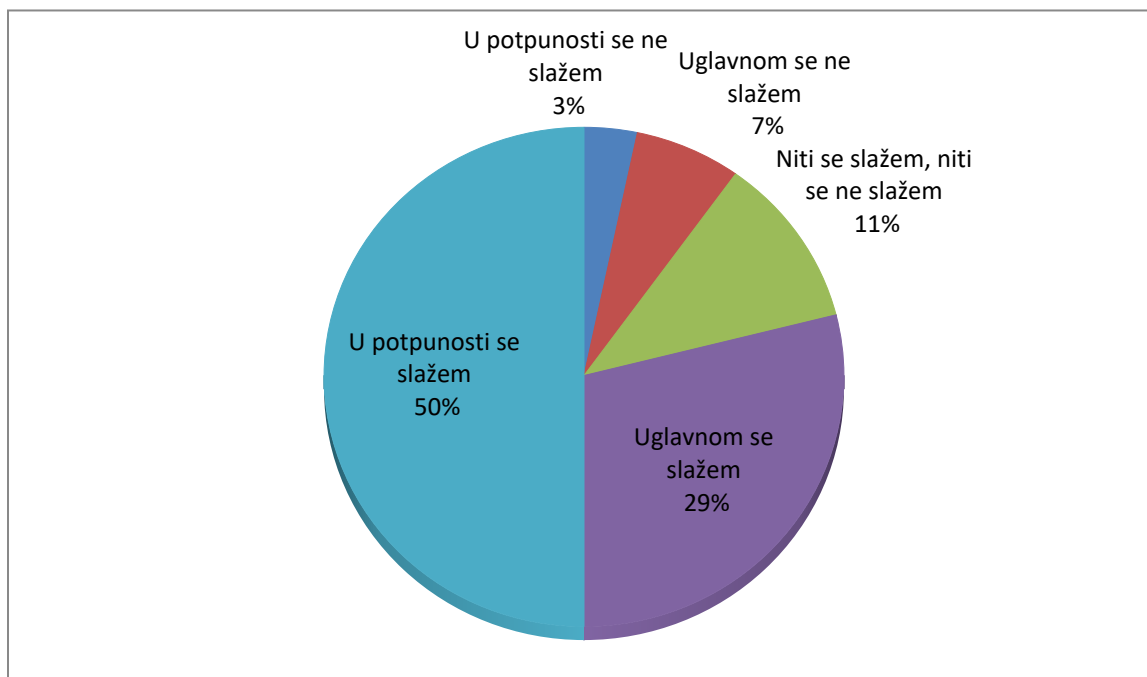
Odgovori: 2 ispitanika (njih 2%) se izjasnilo da se u potpunosti ne slaže sa ovom tvrdnjom, 4 ispitanika (4%) dalo je odgovor da se uglavnom ne slaže, 14 ispitanika (17%) da niti se slaže, niti se ne slaže sa ovom tvrdnjom, 25 ispitanika (28%) da se uglavnom slaže, dok je njih 44 (49%) dalo odgovor da se u potpunosti slaže sa ovom tvrdnjom.

Grafikon broj 1. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Smatram da bi donošenje okvirnog zakona koji bi uređivao privatni sektor sigurnosti u Bosni i Hercegovini pozitivno utjecao na kvalitet rada privatnih sigurnosnih kompanija?“

Na pitanje: Nemogućnost obavljanja poslova privatne zaštite u drugom entitetu smatram diskriminirajućom praksom ?

Odgovori: 3 ispitanika (njih 3%) se izjasnilo da se u potpunosti ne slaže sa ovom tvrdnjom, 6 ispitanika (7%) dalo je odgovor da se uglavnom ne slaže, 10 ispitanika (11%) da niti se slaže, niti se ne slaže sa ovom tvrdnjom, 26 ispitanika (29%) da se uglavnom slaže, dok je njih 45 (50%) dalo odgovor da se u potpunosti slaže sa ovom tvrdnjom.

Grafikon broj 2. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Nemogućnost obavljanja poslova privatne zaštite u drugom entitetu smatram diskriminirajućom praksom ?“

Na pitanje: „Smatram da postojeći program i sistem obuke nije dovoljno vremenski dug za budućeg zaštitara ili odgovorno lice ?”

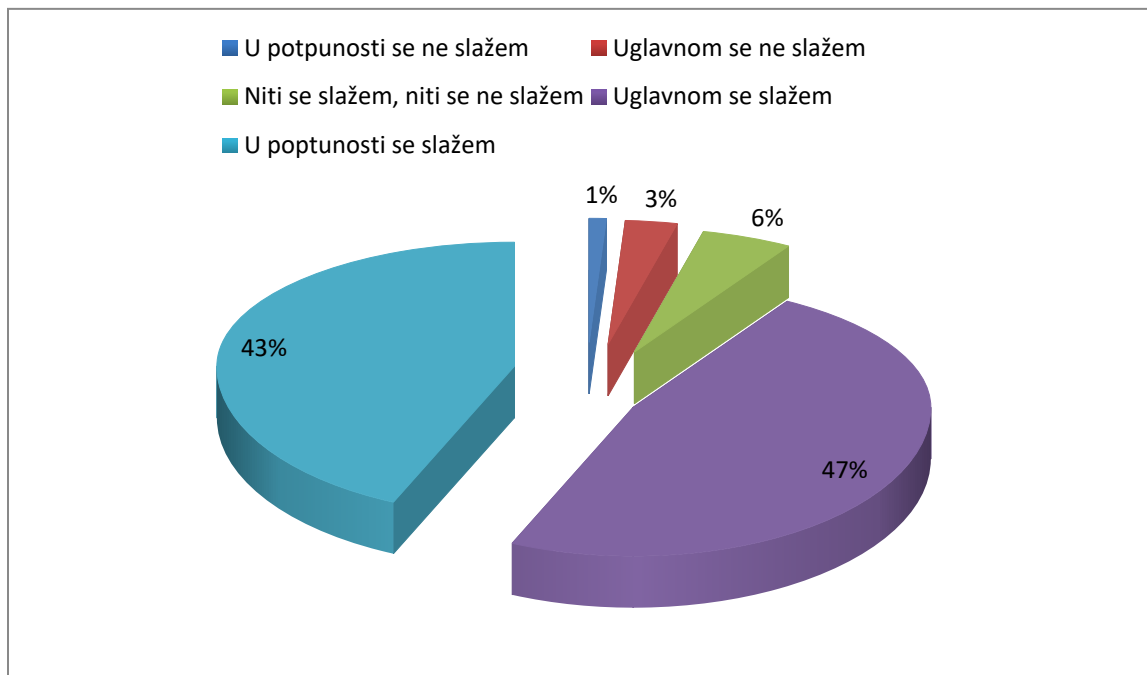
Odgovori: 6 ispitanika (njih 7%) se izjasnilo da se u potpunosti ne slaže sa ovom tvrdnjom, 7 ispitanika (8%) dalo je odgovor da se uglavnom ne slaže, 12 ispitanika (13%) da niti se slaže, niti se ne slaže sa ovom tvrdnjom, 46 ispitanika (51%) da se uglavnom slaže, dok je njih 19 (21%) dalo odgovor da se u potpunosti slaže sa ovom tvrdnjom.

Grafikon broj 3. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Smatram da postojeći program i sistem obuke nije dovoljno vremenski dug za budućeg zaštitara ili odgovorno lice ?”

Na pitanje: „Smatram da je neophodna harmonizacija postojećih entitetskih zakona koji uređuju privatni sektor sigurnosti u Bosni i Hercegovini?”

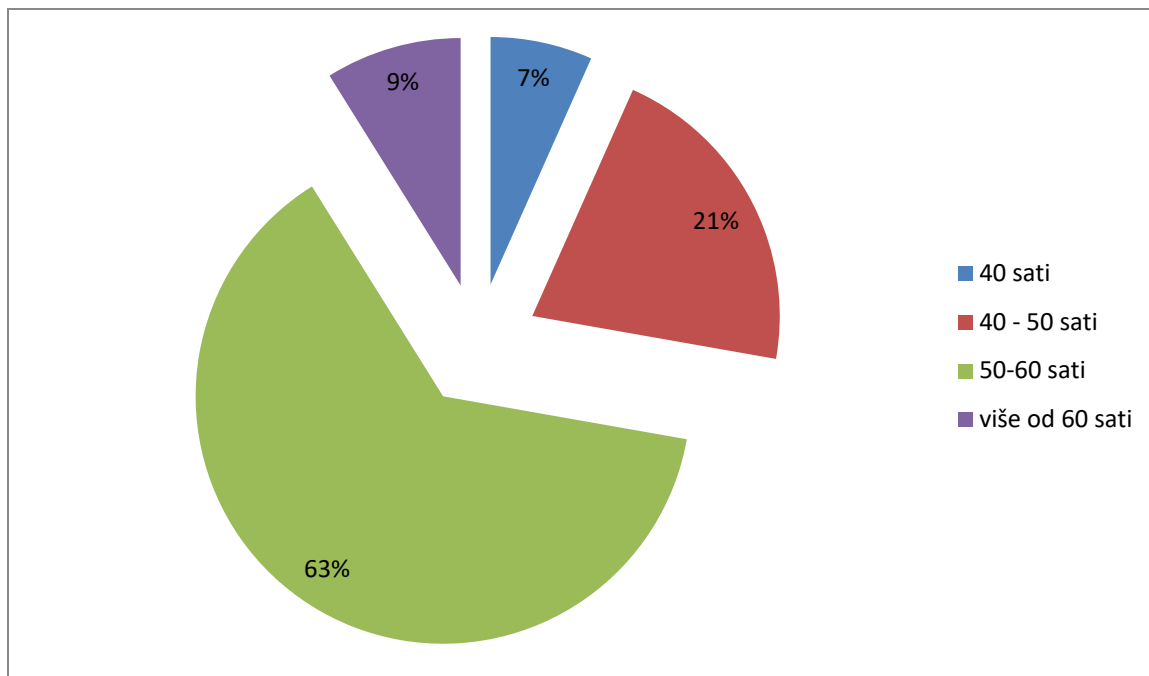
Odgovori: 1 ispitanik (1%) se izjasnio da se u potpunosti ne slaže sa ovom tvrdnjom, 3 ispitanika (3%) dalo je odgovor da se uglavnom ne slaže, 5 ispitanika (6%) da niti se slaže, niti se ne slaže sa ovom tvrdnjom, 42 ispitanika (47%) da se uglavnom slaže, dok je njih 39 (43%) dalo odgovor da se u potpunosti slaže sa ovom tvrdnjom.

Grafikon broj 4. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Smatram da je potrebna harmonizacija postojećih entitetskih zakona koji uređuju privatni sektor sigurnosti u Bosni i Hercegovini ?”

Na pitanje: „Koliko sati radite sedmično u prosjeku ?”

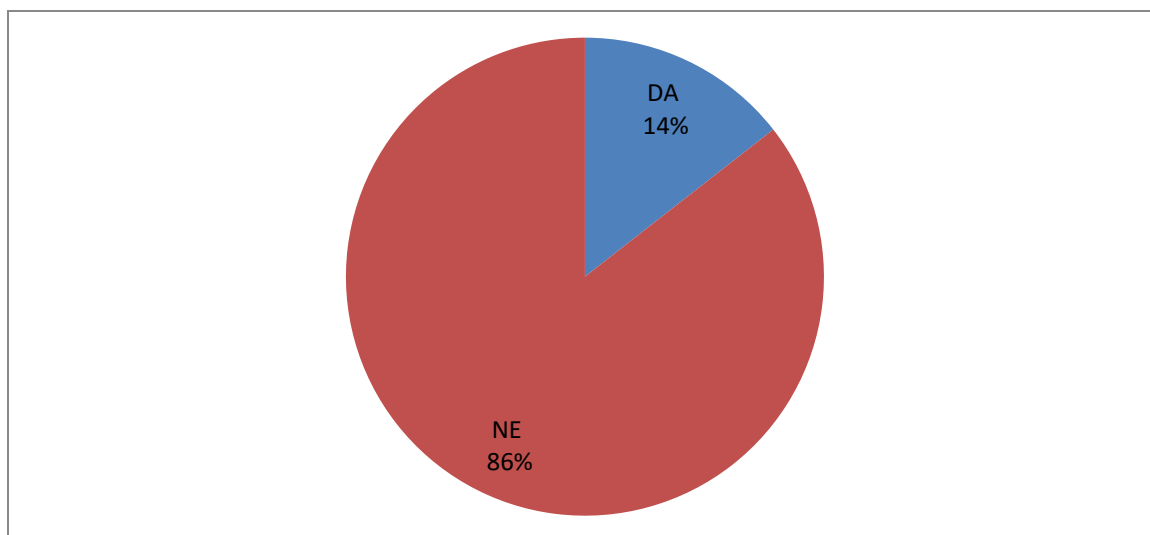
Odgovori: 6 ispitanika (njih 4%) odgovorilo je da u toku sedmice rade 40 sati, 19 ispitanika (12%) je dalo odgovor da rade 40 do 50 sati sedmično, 57 ispitanika (42%) da rade 50 do 60 sati sedmično i 8 ispitanika (9%) sa odgovorom da rade više od 60 sati tokom sedmice.

Grafikon broj 5. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Koliko sati radite sedmično u prosjeku?“

Na pitanje pitanje: „Je li Vam u posljednjih 12 mjeseci kasnila isplata plaće?“

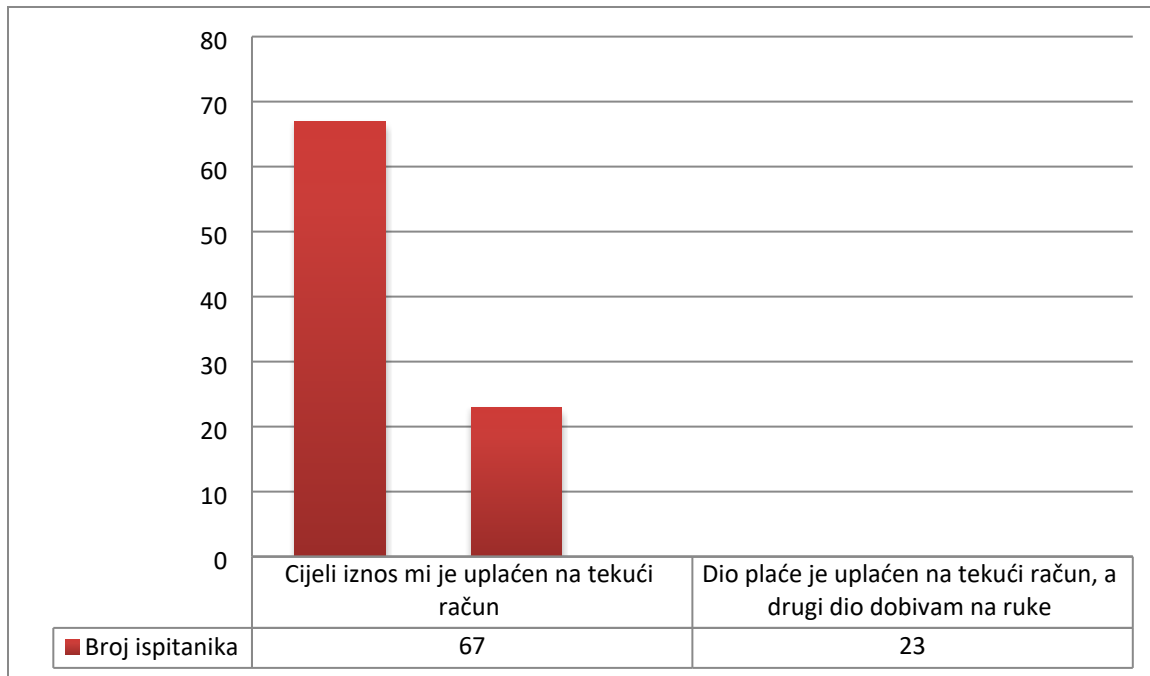
Odgovori: 77 (njih 86%) ispitanika je odgovorilo da u posljednjih 12 mjeseci nije kasnila plaća, dok je njih 13 (14%) odgovorilo da im je kasnila isplata plaće

Grafikon broj 6. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Je li Vam u posljednjih 12 mjeseci kasnila isplata plaće?“

Pitanje: „Na koji način primete plaću?“

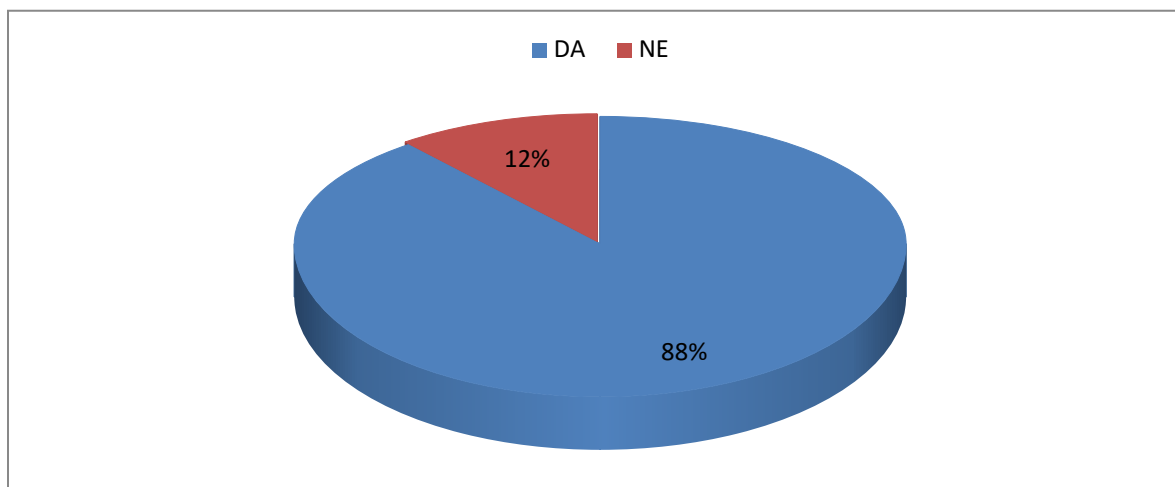
Odgovori na pitanje: 67 ispitanika (74%) je dalo odgovor da im plaća bude uplaćena na tekući račun, dok je njih 23 (26%) odgovorilo da im jedan dio plaće bude uplaćen na tekući račun, a drugi dio dobijaju na ruke.

Grafikon broj 7. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Na koji način primete plaću?“

Na pitanje: „Imate li svu adekvatnu opremu i sredstva kako biste ispravno obavljali svoj posao?“

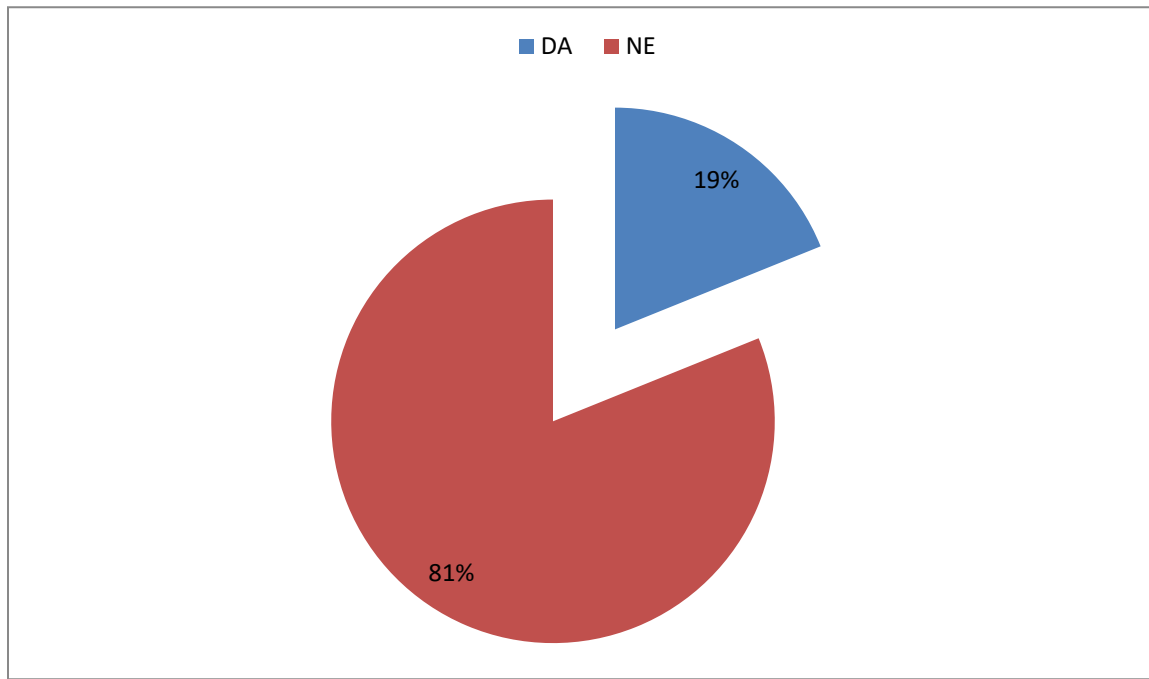
Odgovori: 79 ispitanika (88%) je odgovorilo da ima adekvatnu opremu i sredstva, dok je njih 11 (12%) dalo odgovor da nema odgovarajuću opremu i sredstva za rad.

Grafikon broj 8. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: Imate li adekvatnu opremu i sredstva kako biste ispravno obavljali svoj posao?“

Na pitanje: „Da li ste u posljednjih godinu dana na poslu imali priliku za napredak i razvoj?“

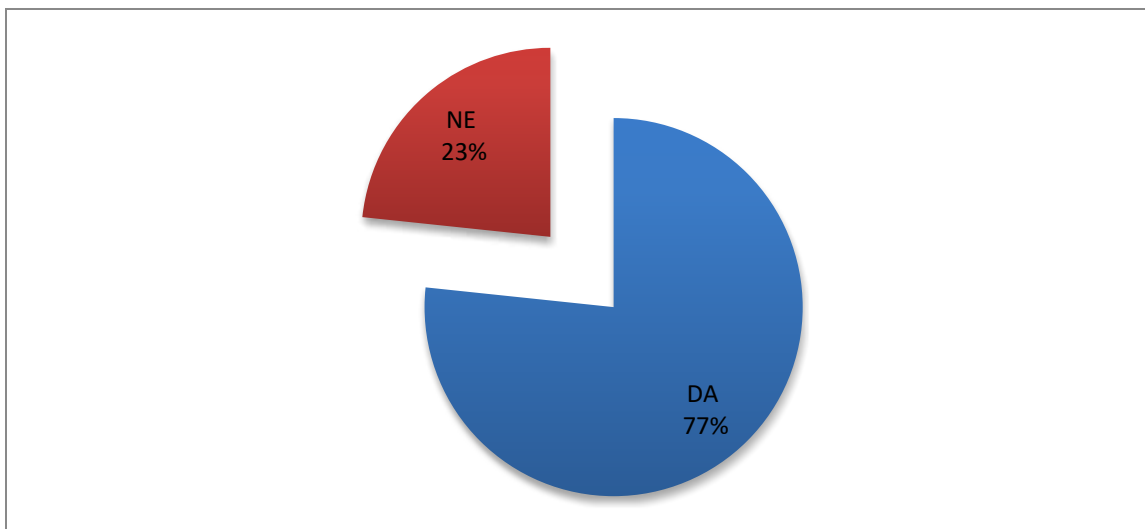
Odgvori: 17 ispitanika (njih 19%) je na ovo pitanje odgovorilo da su u posljednjih godinu dana imali priliku za napredak i razvoj na poslu, dok je njih 73 (81%) dalo odgovor da nisu imali priliku za napredak i razvoj.

Grafikon broj 9. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: "Da li ste u posljednjih godinu dana na poslu imali priliku za napredak i razvoj?"

Na pitanje: „Smatrate li svoj posao sigurnim ?”

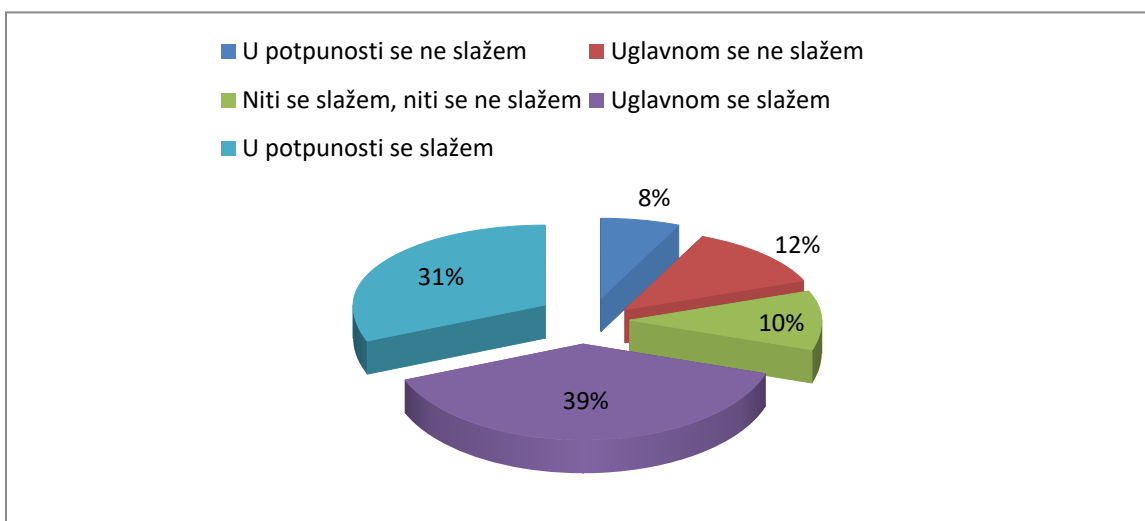
Odgvori: 69 ispitanika (77%) je odgovorilo da smatra svoj posao sigurnim, dok je njih 21 (23%) dalo odgovor da ne smatra svoj posao sigurnim.

Grafikon broj 10. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Smatrate li svoj posao sigurnim ?”

Pitanje: „Općenito gledano, nezadovoljan sam trenutnim poslom ?”

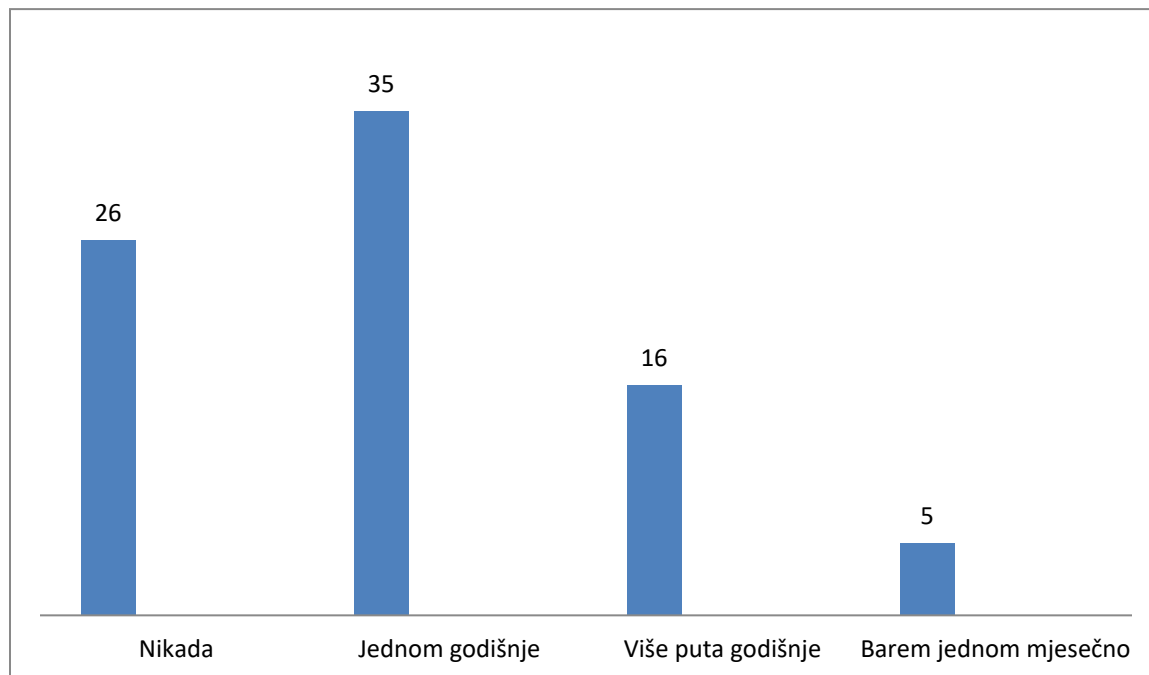
Odgovori: 7 (8%) ispitanika je na ovo pitanje dalo odgovor da se u potpunosti ne slaže sa ovom tvrdnjom, 11 (12%) ispitanika je odgovorilo da se uglavnom ne slaže, 9 (10%) ispitanika da se niti slaže, a niti ne slaže, 35 (39%) ispitanika da se uglavnom slaže i 28 (31%) ispitanika da se u potpunosti slaže sa ovom tvrdnjom.

Grafikon broj 11. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Općenito gledano, nezadovoljan sam trenutnim poslom ?”

Na pitanje: „Koliko često idete na edukacijska predavanja, seminare ili obuke ?”

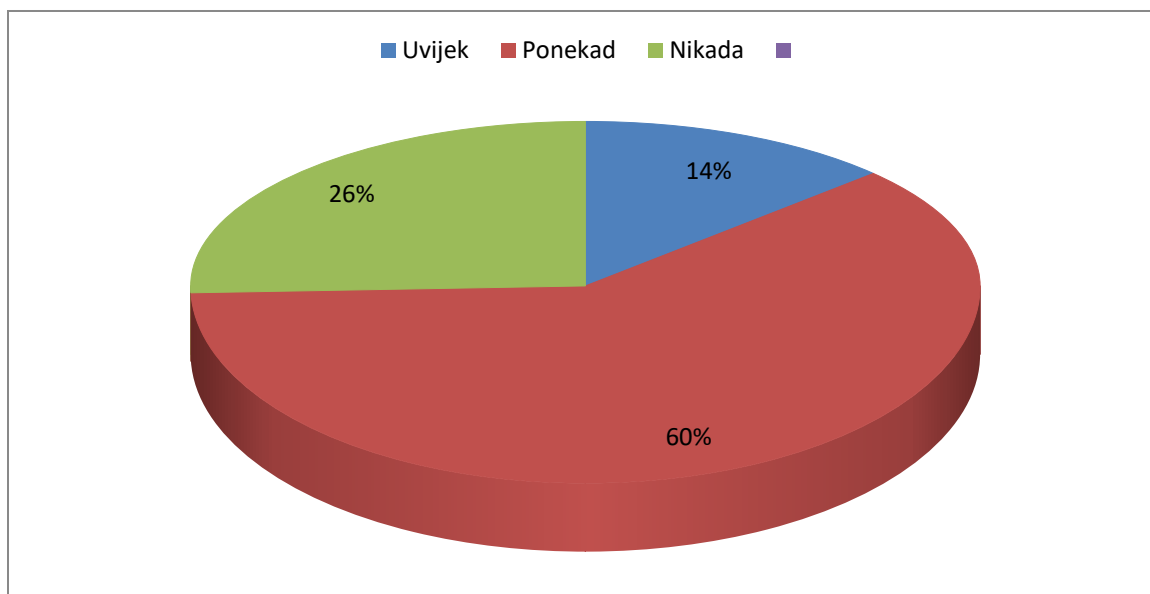
Odgovori: 26 ispitanika (32%) je odgovorilo da nikad ne ide na edukacijska predavanja, seminare ili obuke, 35 ispitanika je dalo odgovor da ide jednom godišnje, 16 ispitanika da ide više puta godišnje, dok je 5 ispitanika odgovorilo da ide barem jednom mjesečno.

Grafikon broj 12. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Koliko često idete na edukacijska predavanja, seminare ili obuke ?”

Na pitanje: Dobivate li povratnu informaciju od svog nadređenog o uspješnosti Vašeg rada ?”

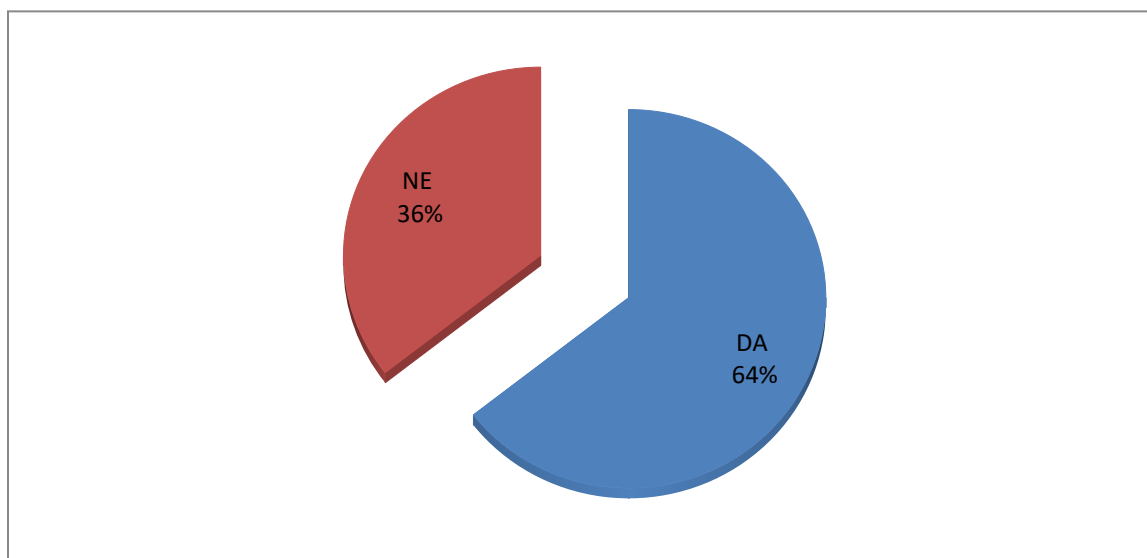
Odgovori: 13 ispitanika (14%) je odgovorilo da uvijek dobija povratnu informaciju o uspješnosti njihovog rada, 54 ispitanika (60%) je dalo odgovor da ponekad dobija informaciju, dok je 23 ispitanika (26%) odgovorilo da nikada ne dobija informaciju o uspješnosti svog rada.

Grafikon broj 13. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Dobivate li povratnu informaciju od svog nadređenog o uspješnosti Vašeg rada ?”

Na pitanje: „Biste li htjeli promijeniti trenutni posao ?”

Odgovori: 58 ispitanika (64%) je odgovorilo da bi htjeli promijeniti posao, dok 32 ispitanika (36%) ne bi htjeli da promijene trenutni posao.

Grafikon broj 14. Pregled odgovora ispitanika na pitanje: „Biste li htjeli promijeniti trenutni posao ?”

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Kroz ovaj rad predstavljen je sektor privatne sigurnosti sa akcentom na Bosnu i Hercegovinu. Međutim, u radu je opisana i sama njegova geneza i razvoj gdje se može primijetiti da se ovaj sektor javlja i kod najranijih civilizacija samo u nekim drugim oblicima, ali nikada kao danas nije toliko interesantan i moderan fenomen. Kada je riječ o Bosni i Hercegovini, iako je tek regulisan 2002. godine, može se zaključiti da ovaj sektor zauzima veoma značajno mjesto i ulogu u sistemu sigurnosti Bosne i Hercegovine, što potvrđuje veliki broj zaštitarskih agencija koje egzistiraju u Bosni Hercegovini i koje preuzimaju veliki dio poslova od policije, odnosno od subjekata javne sigurnosti. Još jedan razlog zbog čega je privatni sektor sigurnosti zastupljen i moderan trend u Bosni i Hercegovini jesu najnoviji pokazatelji koji ukazuju na činjenicu da su privatne sigurnosne kompanije najčešće angažovane u zemljama u kojima se vodio oružani sukob, a Bosna i Hercegovina je jedna od takvih zemalja. Međutim, iako postoji realna potreba za angažovanjem privatnih sigurnosnih kompanija u Bosni i Hercegovini, Bosna i Hercegovina ne provodi praksu parlamentarnog nadzora nad radom privatnih sigurnosnih kompanija, što nije slučaj u Europi i svijetu, gdje države članice UN-a podnose izvještaj o ulozima i zadacima privatnih sigurnosnih kompanija. Uvođenjem parlamentarnog nadzora nad radom privatnih sigurnosnih kompanija u Bosni i Hercegovini, gdje bi privatne sigurnosne kompanije podnosile izvještaje o svom radu i doprinosu prevenciji kriminala zasigurno bi rezultiralo boljim kvalitetom rada privatnih sigurnosnih kompanija i boljim uvidom u eventualne nedostatke privatnog sektora sigurnosti koji bi se mogli ispraviti.

Generalna hipoteza ovog rada glasila je: „Da bi sistem privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini postigao željeni i mogući nivo, sadašnji sistem privatne sigurnosti treba preživjeti značajne zakonske, strukturne i funkcionalne promjene.” Na temelju rezultata koji su dobijeni istraživanjem, provedenim u okviru ovog rada, može se zaključiti da je ova hipoteza potvrđena. Prije svega tu se treba osvrnuti na spomenute nedostatke koji se tiču zakonskog uređenja sektora privatne sigurnosti, gdje se može primijetiti da su entitetski zakoni koji uređuju sektor privatne sigurnosti u BiH neusklađeni i različiti i da bi se postigao željeni cilj potrebna je njihova harmonizacija. Ovu tvrdnju također mogu potvrditi rezultati provedenog anketnog upitnika nad ispitanicima koji su dio sektora privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini. Veliki broj ispitanika se složio da je potreban krovni zakon koji bi potpunije uredio ovaj sektor, a pod tim se najviše

podrazumijeva i detektivska djelatnost, koja u Federaciji nije nikako zakonski regulisana. Ovaj nedostatak bi se najviše mogao pripisati nezainteresiranosti političara, odnosno političkih struktura koje su nekoliko puta iz nepoznatih razloga opstruisali pokušaje da se ova radnja završi do kraja, iako je postojao Nacrt ovog zakona. Bosna i Hercegovina kao složena država i danas vuče breme iz prošlosti i suočena je međunacionalnom i mađentiteskom netrpeljivosti, koja otežava razvoj i napredak i ovog sektora, što se ogleda u ograničenosti obavljanja poslova privatnih sigurnosnih kompanija u oba entiteta i Distrikta Brčko.

Ono što je još bitno za privatni sektor sigurnosti u Bosni i Hercegovini jeste kvalitetno upravljanje ljudskim resursima. Većina ispitanika u provednom anketnom upitniku nije dala ohrabrujuće odgovore, kada su u pitanju prekovremeni sati, njihova mogućnost za napredovanjem, obuka i organizacija, te uopćeno zadovoljstvo njihovim poslom. Da bi se privatni sektor sigurnosti u Bosni i Hercegovini razvijao i napredovao zasigurno je potreban i veći trud poslodavaca, koji bi svojim uposlenicima osigurali bolje uvjete za rad i razvoj, te stvorili veću želju za njihovim opstankom u ovom sektoru.

Predmet ovog istražvanja je bio odnos privatnog i javnog sektora sigurnosti, koji i nije baš na zadovoljavajućem nivou. To se najviše ogleda na prebacivanju odgovornosti sa jednih na druge, kada dođe do propusta tokom zajedničkog angažovanja, što u konačnici stvara kontradiktoran stav policije, koja je također i shvatanja da joj uopće nije potrebna pomoć privatnog sektora sigurnosti u obavljanju svojih zadataka, iako ne raspolažu dovoljnim brojem ljudstva. Koliko god privatni sektor sigurnosti imao podrške u modernim zajednicama, na ovaj sektor sigurnosti u zemljama u tranziciji - u koje se svrstava i Bosna i Hercegovina, još se uvijek gleda sa naročitom oprežnošću. Sa šire tačke gledišta javnosti, ovaj vid organizacije unutar sistema sigurnosti, ipak predstavlja moguću opasnost u smislu stvaranja novih oružanih snaga.

U konačnici se može zaključiti da sektor privatne sigurnosti u Bosni i Hercegovini hitno treba da bude izložen zakonskim, strukturnim i organizacijskim promjenama kako bi postigao željeni standard, i kako bi se što više približio nivou industrije privatne sigurnosti Europske unije, u kojoj su se također javile inicijative za harmonizaciju i standardizaciju zakonske regulative, jer prema najnovijim pokazateljima, zakonske regulative privatne sigurnosti na državnom nivou su u mnogim slučajevima slabe, što kao za rezultat može imati negativne posljedice po sigurnost, te pružanje usluga privatnih sigurnosnih kompanija.

Ova inicijativa se ne odnosi samo na države članice Europske unije, nego i na zemlje kandidatkinje za pristup EU, s tim u vezi se može zaključiti da je ovo veoma bitno i za Bosnu i Hercegovinu koja izražava težnju i želju da postane dio Europske unije, a ponajviše zbog toga da bi se u konačnici izbjegle poteškoće koje bi dodatno otežale sam put ka Europskoj uniji. Da bi se sve navedeno ispunilo, sigurno će bit potreban veoma veći angažman i trud nadležnih institucija, a i kompletnog sektora privatne sigurnosti.

Skraćenice

ASIS – American Society for Industrial Security – Amerčko društvo za industrijsku sigurnost

BD – Brčko Distrikt

BiH – Bosna i Hercegovina

CoESS - Confederation of European Security Services – Konfederacija europskih sigurnosnih službi

EU – Europska unija

FBI – Federal Bureau of Investigation – Federalni istražni ured

FBiH – Federacija Bosne i Hercegovine

FMUP – Federalno ministarstvo unutrašnjih poslova

MUP – Ministarstvo unutrašnjih poslova

PSC – Private security company – Privatna sigurnosna kompanija

PSK – Privatna sigurnosna kompanija

RS – Republika Srpska

SAD – Sjedinjene Američke Države

SIA - Security Industry Authority – Agenciju za sigurnosnu industriju

UK – Ujedinjeno Kraljevstvo

UN – Ujedinjene nacije

Bibliografija

Knjige:

1. Ahić Jasmin: SISTEMI PRIVATNE SIGURNOSTI, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2009. godine
2. Ahić Jasmin, Nađ Ivan: UPRAVLJANJE RIZIKOM U PRIVATNOJ SIGURNOSTI, Fakultet za kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije Univerziteta u Sarajevu, 2018. godine
3. Beridan Izet, POLITIKA I SIGURNOST, Fakultet političkih nauka, Sarajevo, 2008. godine
4. Beridan Izet, Tomić Ivo, Kreso Muharem, LEKSIKON SIGURNOSTI, DES, Sarajevo, 2001. godine
5. Bajraktarević Muamer: ZBIRKA PROPISA IZ OBLASTI ZAŠTITE LJUDI I IMOVINE U FEDERACIJI BiH, Udruženje menadžera sigurnosti u BiH, Sarajevo, 2005.
6. Cikotić Selmo: SIGURNOSNE PRETPOSTAVKE BOSNE I HERCEGOVINE, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, 2010.
7. Cikotić Selmo, Smajić Mirza, Delić Haris, Subašić Nihad: NACIONALNA SIGURNOST I PRIVATNA ZAŠTITA, Fakultet političkih nauka u Sarajevu, 2018.
8. Daničić Milan, Stajić Ljubomir: PRIVATNA BEZBJEDNOST, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2008.
9. Grizold, Anton, Tatalović, Siniša, Cvrtila, Vlatko, SUVREMENI SISTEMI NACIONALNE SIGURNOSTI, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1999. godine
10. Jovičić Dragomir, DETEKTIVSKA DJELATNOST, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2008.
11. Jovičić Dragomir, Jusko Ismir, Krunić Slaviša, Talić Dragan, Talijan Momčilo: PRIVATNA BEZBJEDNOST U BOSNI I HERCEGOVINI I REPUBLICI SRPSKOJ: Stanje i perspektive, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka, 2007.
12. Kržalić Armin: PRIVATNA SIGURNOST, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2007.

13. Pejanović Ljubo, Rakić Mile, Vejnović Duško, KARAKTERISTIKE SISTEMA BEZBJEDNOTI, Evropski defendologija centar za naučna, politička, ekonomska. socijalna, bezbjedonosna. sociološka i kriminološka istraživanja, Banja Luka, Univerzitet modernih znanosto, Mostar – Fakultet za sigurnosne studije Mostar, 2017. godine.

Znavstveni članci, priručnici, radovi u časopisima i zbornicima:

1. Ahić Jasmin: JAVNO – PRIVATNO PARTNERSTVO U OBLASTI SIGURNOSTI U BiH, Kriminalističke teme, XI (1-2), Časopis za Kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije. Sarajevo, 2011.

2. Born Hans, PARLAMENTARNI NADZOR NAD SEKTOROM SIGURNOSTI, Centar za demokratsku kontrolu nad oružanim snagama (DCAF), izdanje za BiH, Svjetlost – Fojnica, Sarajevo, 2003. godine.

3. Kržalić Armin: STANJE PRIVATNE SIGURNOSTI U BiH, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2009.

4. Kržalić Armin: TREND PRIVATNE SIGURNOSTI U BiH, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2017.

5. Mihajlović Sanja, Kržalić Armin, Parlamentarni nadzor nad radom privatnih sigurnosnih kompanija u BiH, Centar za sigurnosne studije, Sarajevo, 2012. godine.

6. Pustahija Almir, Ganić Emir: PRIVATNA SIGURNOST KAO DIO GLOBALNOG SISTEMA ZAŠTITE I NAJPROFITABILNIJA USLUŽNA DJELATNOST DANAŠNJICE, Kriminalističke teme, XI (3-4), Časopis za Kriminalistiku, kriminologiju i sigurnosne studije, Sarajevo, 2014.

7. Zorić Duška, PRIVATNA BEZBJEDNOST RAZVIJENIH I ZEMALJA U TRANZICIJI, Fakultet za bezbjednost i zaštitu, Banja Luka.

Normativno – pravni dokumenti:

1. Zakon o agencijama za zaštitu ljudi i imovine (Službene novine FBiH broj 50/02).
2. Zakon o agencijama i unutrašnjim službama za zaštitu ljudi i imovine (Službene novine FBiH broj 78/08).
3. Zakon o agencijama za osiguranje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti (Službeni glasnik Republike Srpske, broj 50/02).
4. Zakon o agencijama za osiguranje lica i imovine i privatnoj detektivskoj djelatnosti (Službeni glasnik Brčko Distrikta, broj 20/04).

Internet izvori:

1. George Bruce, Kimber Simon, 2014., The History of Private Security and Its Impact on the Modern Security Sector, Palgrave Macmillan, London, [datum pritupa: 17.05.2021.], dostupno na: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-1-349-67284-4_2 .
2. Essay Examples, 2019., History of Private Security., [datum pristupa: 20. 05.2021.], dostupno na: <https://www.copsecuritycorp.com/the-history-of-private-security/> .
3. Inter State Security , 2016., The Development of Private Security, [datum pristupa: 20.05.2021.], dostupno na: <https://www.interstatesecuritycorp.com/development-of-private-security/>
4. Researchomatic, 2012., History Of Private Security, [datum pritupa: 21.05.2021.], dostupno na: <https://www.researchomatic.com/History-Of-Private-Security-144804.html>

